Контрольный экземпляр

КХОАНА — МАССАВА А ХОРЖАМАШКА!

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 25 МАРТ, 1989 ШУ. ★ № 36 (7694). ★ Мах 3 кеп.

ДЕМОКРАТЕНА, ПЕРЕСТРОЙКАНА ТIЕХЬА

Кхоана Iуйрийна ворхI сахьат даьлча хьаелларгья вай республика городашкара, районни центрашкара, юрташкара, станицашкара а поселкашкара а хоржамий участкаш. Цига шоай граждански декхар кхоачашде — СССР халкъа депутаталла кандидаташта тIехьа кхаж тасса боагIаргба итташ эзараш нах. Цар лоIамах тийша я Советски пачхахьалкхен эггара лакхерча законодательни органе Нохч-ГIалгIайченгара бохийтача викалий кхел. Атта хIама дац харжархошта хьалхашка латтар — дуккха а дукхагIа йолча моттигашка шинне е кхы а дукхагIа болча кандидаташта юкъе толашагIволчунна, шоай хьашташ дикагIа а диззагIа кхоачашдергдолчунна, перестройка визза бIухо хургволчунна тIехьа кхаж тасса беза цар. Теша лов «тхавар наьхавар» яхаш къерда а ца къердаш, хIара кандидатах йоахка дика оамалаш, хоза гIулакхаш, вай общество кердаяккхара ший низи хьинари ца кходеш къахьега из кийча хилар керттера а лоархIаш, цар из цIенача дег тIара дергхиларах.

Хоржамаш хула ди хьатIакхачалехьа СССР халкъа депутаталла кандидаташ шоаш хоржаргбаращца дуккхаза вIашагIбеттабеннаб, царна шоай программаш дIайовзийтай.

ХIаьта тахан цхьаболча кандидатех, нагахьа санна шоаш депутаталла хорже, цар де лерхIачох лоацца дувцаргда оаха.

Цох теша мегаргда

Малгобекски Назрановски районаш чуйоагIача № 674 йолча округе гIолла СССР халкъа депутаталла кандидат я Назрановски трикотажни фабрика швея-мотористка Богатырева Дугурхан. Цун доверенни волча, № 2 йолча Экажкъонгий-Юртарча юкъерча школа директора, Российски Федераце школа заслуженни хьехархочо Картоева Мухьмада дувц:

— Да а кхелха бисача боккхача дезале хьалкхийнай Дугурхан. ЗIамига йолча хана денз къахьега Iомаеннай. Школа чакхъяьккхачул тIехьагIа трикотажни фабрике балха яхай. Массехк шу далалехьа дикагIа болча болхлоша санна ший говзал караерзаяьй, хIаьта хIанз хьатIадоагIача шера август бетта чотагIа къахьегаш я. Аьннача дош долаш, мел къахьа дале а, бакъдар духхьал дIааргдолаш, новкъостал эшача оарцагIъяла кийча йолаш, дог цхьалха саг хиларах дукхаеза из фабрика коллективана.

Нагахьа санна харжархоша цунна тIехьа кхаж тоссе, дIахо дувц М. Картоева, тха районашка къахьегама ресурсех пайда эцилга тоадара оарцагIъяла дага я Д. Богатырева. Юрташка трикотажни фабрика, халкъа эша товараш деча кхыча предприятей филиалаш хьаелла еза, йоах цо. Йоккха дегаондало еш я из Назране хьалъергйолча кердача заводах. Цига болх беш хургва ялх эзар гаргга саг. Царна хьалдергда цIенош, медицински учрежденеш, школаш, детсадаш. Завод а уж дерригa гIирсаш а ханнахьа хьалдаьдахара тIахьожам оттабе дага я Дугурхан. ХIаьта цо къаьстта теркам тIабохийтаргба къахьегача кхалнаьха балха а быта а хьалаш тоадара, юрташка бахача наха медицински гIулакх делга тоадара, уж хица, газаца, кхы тIа мел эшача хIамашца Iалашбара.

Хаьдда гIулакхаш эш

Хаджиев Саламбек Наибович дика вовзаш ва вай республике а цул арахьа а. «Грознефтехим» Iилман-производственни объединене генеральни директор, химически Iилмай доктор, профессор, гIорваьнна Iилманхо, общественни деятель ва из.

Объединене коллективо № 396 йолча Грозненски территориальни округе гIолла СССР халкъа депутаталла кандидат ваьв цох.

Шоай кандидатах дувцаш цун доверенни волча Б. Тамарова белгалдаьккхар, Саламбек Наибович наьха болх вIаштIехьбаккха, Iилман-технически прогресса керттерча лостамашта цар хьинар тIадерзаде, массе хIаман тIехь шийгара масал гойта ховш волга. Мехка хьалхарчарца хозрасчета тIа яьннай объединени. Соахка миллион сомал совгIа пайда баьб цо. Кхачан программа кхоачашъеча доккхагIа дакъа юкъедахьар духьа аренде хьайийцай ши совхоз. Социальни дегIаахара фонда чотагIа лелаеча кооперативни здравпункте къахьегаш ва пхийтта лор. Цхьаькха цхьа дика хIама а даьд объединене: кхалнаьха балха кIира ши сахьат лоацдаьд, кастта 35 сахьатага из дIакхоачаде а лерхI. Масала, вIашагIйоллаш латт пенсионерий социальни фонд, долче, салоIа болхачарна кхы тIа а пособеш тергья.

Ший теркам тIаозаш я СССР халкъа депутаталла кандидата хоржамашта хьалхара программа. Шийх депутат хуле цо лерхI: мехка политически а экономически а реформа елга, Iаьдал дукхагIа Советашта дIалулга, хIаьта производства средстваш — къахьегама коллективашта, лаьтта — ахархошта дIалулга вIаштIехьдоаккхача хьинаре дакъа лаца. Из тIехьа ва административно-бюрократически аппарат кIезигъяра чотагIа зIамига алапеш долча наха лур алсамдаккхара, дукха бераш долча ноаношта кхы тIа ахча хьежадара, таро дика йоацача дезалашта тела пенсеш доккхагIа хилийтара.

Вай республике Кхачан программа толаме кхоачашъяра динза даргдоаца хIама лерхI Саламбек Наибовича промышленни предприятешта рентабельни йоаца колхозаши совхозаши дIаялар. Цунна хетачох, промышленни гIирсаш хьалделга юха а озаш, дукхагIа средстваш а низаш а тIадерзаде деза наха чубаха цIенош, больницаш, школаш, деша даха ха йоацача берий учрежденеш, соцкультбыта кхыйола объекташ хьалъяра.

Экологена зе деш йола производстваш городал дIаара ца яьхача, дуккхача промышленни предприятешта реконструкци елга сих ца дича даргдац, йоах цо. Корта бола дуккха предложенеш йоалаю городской коммуникацешта а инженерни сеташта а гIулакх деча ерригача предприятейи организацейи болх кердача тайпара вIаштIехьбаккхара Грозне архитектурни сибат а санитарни хьал а тоадара де дезарий хьакъехьа.

Хьайгара дIаволале

Цун дерригa вахар машиннаькъаца дувзаденна да. ХIанзчул ткъаь ялхайтта шу хьалха, бархI класс а училище а яьккхачул тIехьагIа, Гудермес станце локомотивни депо вера Борщев Николай Николаевич. Цу хана хиннача паровозаш тIа болх бир, тIаккха тепловозаш тIа, хIаьта хIанз электровоза машинист ва. Цун къахьегама книжка тIа ши йоазув мара дац: «машиниста гIончалла хьанийцав—машинисталла хьожаваьв». Бакъда, баркалаш оалаш даьраш шовзткъе иттанел тIех да...

№ 676 йолча Ножай-Юртовски хоржамий округе гIолларча СССР халкъа депутаталла кандидата, коммуниста Борщев Николай Николаевича хоржамашта хьалхарча программа тIара:

Вай округе эггара саготагIа де дезар — нах кхачанца Iалашбар. Тикашка дац дулх, шура, баьцадаараш, сом, кондитерски изделеш. Бахача наха коа-карта эша товараш, бытовой хими кхоачам хиллал яц. Цун цхьа бахьан — уж кIезига хьаеш хилар. Цхьабакъда, къахьегамхой мел эшачунца Iалашбара цIенхаштта новкъарле ю торговле предприятеша болх во беш хиларо. Дуккха моттигаш нийслу дефицитни товараш бовзачарга — безачарга е сов мах баьккха дохкар духьа дIахьуладеш, прилавка болхлоша нахагара сов маьхаш доахаш, таразаш харцахьа увзаш. Тикашка а ца кхоачаш, дефицитни товараш складера долххаше базархошка кхоач цхьайолча хана. Уж дешаш къоастадар кхычахьара гIо деха дезаш дац. Цу гIулакха болхлой тIахьожам оттабе беза. Дика хургда цунна деновкъостал дара къахьегама ветеранаш, пенсионераш оарцагIбоахе.

Н. Н. Борщева хоржамашта хьалхарча программа тIара:

Вайх хIаравар экологе дешаех кхеташ хила веза ха хьатIакхаьчай. ХIаьта промышленни предприятеша, колхозаша а совхозаша а гонахьарча Iалама, хьунашта, хишта, лаьтташта зе дой хьожаш даим тIахьожам лоаттабе беза вай. ТIаккха тIехьенаша баркал аргда вайна.

М. МУСИЕВ.

ТОЛАШАГIБАРАШ ХОРЖАРГБА ВАЙ!

Кхоана, 26 марта СССР халкъа депутаташ хоржаш хоржамаш хургда. Принципиальни кердача демократически кIийлен тIа вай пачхахьалкхен Iаьдала эггара лакхера органаш вIашагIйохкаро хьахьокхаргда политически системана реформа яра хьалхара этап чакхъялар, социалистически правови пачхахьалкхе чIоагIъяра боккха гIа баккхар.

Советски наха раьза хиина тIаийцар «СССР халкъа депутаташ харжарах» дола СССР Закон. Хоржамашта кийчо яра, уж чакхдоахача демократически хьисапаш чIоагIдара тIадерзадаь нонагIо керда хIамаш да цу тIа. Дувцар да хоржамаш деча хана шерра гласность хиларах, СССР халкъа депутаталла кандидаташ белгалбара а бувцара а юкъейоалаьйча кердача порядках, хоржама кампанена оттаяь ха йIаьхъярах, пачхахьалкхен Iаьдала эггара лакхерча органашка советски общества политически система ерригача звеньяй викалаш хилийтарах, СССР халкъа депутаталла кандидаташта гарантеш яларах, кхаж тассара а хоржамий итогаш яра а кердача порядках.

«СССР халкъа депутаташ харжарах» долча Закона тIарча вай лакхе дийцача а кхыча а кердача хIамаша къаьгга хьахьокх хоржамий кампани йиззача гласноста хьалашка чакхйоалилга. ХьалхагIа хинначарна вIалла тара яц из, хIана аьлча «лакхе латтачар» чIоагI а ль Iочуеннача списка тIарча наха тIехьа кхаж а ца тоссаш, наха шоаш белгалбир общественни балха тIаккхуваш бараш, пачхахьалкхен Iаьдала эггара лакхерча органе шоай хьашташ кхоачашделга Iалашде могаргдараш. Из деча хана цар къаьстта теркалйора депутаталла хIара кандидата оамал, къахьегаме а перестройка еча а цо лоаца дакъа, харжархошта гIулакх де из кийча хилар.

Берригача мехка санна, вай республике а хоржамий кампани чакхъьлар депутаталла кандидаташа а ерригача общественносто а хьинаре дакъа лоацаш. Дуккха хIамаш: хоржамашта юкъе общественни организацеша дакъа лоацилга, нах бахаш болча моттигашкара кандидаташ увттабелга, альтернативни кандидатураш увттаелга, шоай программаш дIа а йовзийташ, цар шоайла къувсилга духхьашха деш дар. Бакъдар аьлча, укхаза дерригa шаьра дIадаханзар. Кепайоазоно хоам ма барра, демократи, плюрализм хьалха а тувсаш, шоай гIулакхашка диллача депутата сий дола цIи лелае бокъо йоаца нах кандидаталла увттабе гIийртар цхьацанахьа. Цул совгIа, бехктокхам яхар фуд ца ховчар, дерригa дIадаьлча, адамаша шоайла леладу эздел диццаьчар, хила хьакъ а долаш, СССР халкъа депутаталла кандидаташ баьрех аьлдиташ, йоахараш, дувца куц доаца кхыдола хабараш арадоахаш меттигаш а нийсъелар.

Хоржамий кампанеца дувзаденна КПСС ЦК -ас «Партега, советски халкъага» даьча Кхайкарал тIа аьннад: «СССР халкъа депутаталла хоржамаш деча хьаллоацалба хувцамаш дара хьинаре тIехьа латтараш, пачхахьалкхен хьисапе, майра, шоашта тIалатта бехктокхам кхетабеш, шерра уйла еш а болх беш а бараш».

Вай республикагара мехка эггара лакхерча законодательни органе духхьал цу тайпара викалаш хилар ловш ба харжархой. Масала, Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхошта дика йовзаш я «Красный молот» завода сварщикий бригадир С. Умалатова. Дуккхача шерашка парте обкома бюро член хиннай из, шозза хержай вай республика Лакхехьарча Совета депутаталла. ХIаьта укх деношка хиннача КПСС ЦК Пленуме Советски Союза Коммунистически партегара юха а хержай СССР халкъа депутаталла. Гудермес станце локомотивни депо коллективо депутаталла кандидат хержав машинист Н. Борщев. Ткъаь итт шу хьалха цу предприяте балха веннав из. Машиниста гIонча хиннав, хIаьта укх тIеххьарча ткъаь шера тепловозаши электровозаши леладеш хьавоагIа. Н. Борщева общественни вахаре хьинаре дакъа лоац, из ва парткома а профкома а член, цехови партийни организаце секретарь. Малгобекски районе цIи хеза саг ва № 674 йолча Назрановски къаман-территориальни округе гIоллара СССР халкъа депутаталла кандидат, «Алханчуртский» совхоза тракторно-полеводчески бригада бригадир М. Дарсигов. Ткъо шу совгIа ха я цу боахаме цо къахьега, хIаьта кхоалагIа шу да кхаш леладеча бригадана керте латта. Цо хIара шера тIехдика хьувкъаю хьажкIаш, люцерна, свеклаш. М. Дарсигов — парте городской комитета а совхоза парткома а член, халкъа тIахьожама группа председатель ва.

Кхоана республикерча харжархоша кхаж тоссачарна юкъе ба Назрановски трикотажни фабрика швея-мотористка Д. Богатырева, «Грознефтехим» Iилман-производственни объединене генеральни директор, химически Iилмай доктор, профессор С. Хаджиев, Ножай-Юртовски района Ленина цIерагIча колхозера тхьамка леладер Б. Бегоева, «Грозный» станце локомотивни депо машинист В. Сухинин, № 2 йолча школа-интерната хьехархо М. Болтаева, СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода наладчик А. Анисимов, кхы дуккха бараш. Гуш ма хиллара, къаманга, дешарга а яьннача ханага а диллача бебе ба СССР халкъа депутаталла кандидаташ, цхьабакъда, массанех а цхьа дика оамал йоалл царех — доккхагIа дола дукъ шоашта дIатIаэца гIертар, общество эргаяьккха тоаяра а перестройка котъяккхара а низ ца кхобеш къахьега кийча хилар. Политически реформа чакхйоаккхилга Iалаш а деш, уж кийча ба парте керттерча лостамашта шоаш бу берригa организаторски политически болх тIаберзабе, лоархIамегIдола декхараш кхоачашделга бIаргдIалхар ца далийта.

Укх деношка хиннача КПСС ЦК Пленумо белгал ма даккхара, ерригача партена, дерригача халкъа хьалхашка латтача керттерча декхарех цаI да Кхачан программа, наха чубаха цIенош а соцкультбыта объекташ а хьалъяра планаш кхоачашъелга, производственни отношенеш эргаяьха тоаелга, перестройка яра а общество кердаяккхара а тIехьа лоаттабеча къовсаме дерригa низаш кхотаделга.

Хоржамий кампанеш вай массаза ювз хьадда йола боахама а социальни а проблемаш, бахача наха уттаду дешаш къестадарца. Цунга хьежжа мах бу халкъо ше хержараш та карагIдаьннарий, ший хьашташ кхоачашдара цар даьчун. Масала, дIадахача хоржамашка хержача депутаташа дукха къахьийгад наьха наказаш кхоачашдара, республика а районаш а социально-экономически дегIайоалаяра. Аьлча кхоачам ба, укх тIеххьарча пхе шера духхьал грозненцашта лаьрхIа 480 эзар квадратни метр цIенош, дукха школаш, дарбан учреждениеш, торговлен объекташ хьалъяьй, аьнна. Иштта тоъал дукха хIама даьд наха бытовой а коммунальни а гIулакхаш делга, уж общественни кхачанца Iалашбелга тоадара, городашка, райцентрашка, юрташка лостам беш субботникаш, месячникаш даьд, гонахьара Iалам лорадара кхойтталагIча пятилеткана а 2005 шерага кхаччалца йолча хана а лаьрхIа программа оттаелга чакхдоалаш латт. Грознерча экологически хьала чIоагIагIа Iаткъаш хинна къаьенна кхойтта технологически установка дIакъайлай «Грознефтеоргсинтез» объединене укх тIеххьарча шин шера, дуккха кхыдола балхаш даьд.

Цхьабакъда, кхоана вай хоржарголча СССР халкъа депутаташа а де дезаш геттара дукха балхаш дисад. Цар къаьстта теркам тIабахийта безаргба къахьегама ресурсех пайда эцилга тоадара, Кхачан программа кхоачашъяра, нах фусамашца Iалашбара, социальни дешаш къестадара, экологически хьал тоадара, пассажирски транспорта болх тоабара, харжархоша даь дуккха а кхыдола наказаш кхоачашдара низ ца кхобеш къахьега дезаргда.

Теша лов, 26 марта мехка эггара лакхерча законодательни органе вай хоржарбарий цу бехктокхамеча декхарех лоархIабе вIаштIехьдаргхиларах, наьха шоаех бенна боккха тешам хьаддача а, кортаболча а гIулакхаща цар бакъберггхиларах.

Массава а хоржамашка гIо! ДикагIчарна юкъе эггара толашагIбараш СССР халкъа депутаталла хоржаш кхаж тоссаргба вай!

СО ДОГ ТИЙША ВА

26 марта СССР халкъа депутаташ хоржаш со лаьрхIа ва «Малгобекнефть» яхача объединене болх беш волча Галаев ГIапура Хасена тIехьа кхаж тасса. Хасен сона вовза пхийтта шу да. Из хьинаре вахара позици йолаш саг ва. Дика говзанча хиларал совгIа, шийна тIадилла гIулакх бехктокхаме леладеш, новкъосташца гIулакхаца, эзделаца, наха эшшача накъавоалаш ва Хасен.

Со тийша ва, нагахьа санна Хасен депутаталла хорже, наьха йоахо е из хьожаргхиларах. ХIана аьлча, цо терко еш да социальни, Iалам лорадара, юртара культура тоаяра, дуккха кхыдола наьха хьашташ кхоачашдара эшаш дола гIулакхаш.

М. КАРТОЕВ,
Малгобекски «Кавказ» яхача совхоза арендатор.

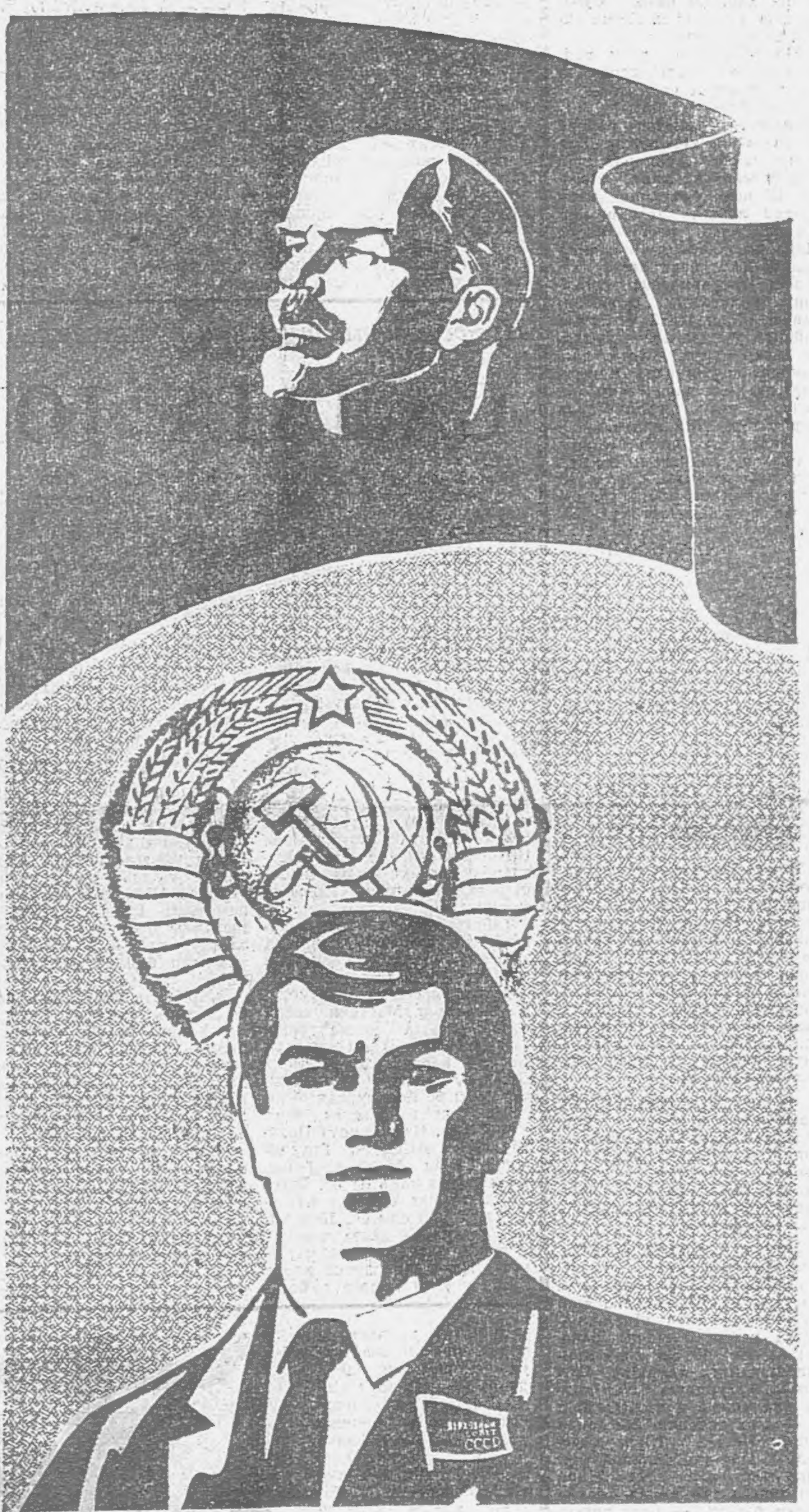

Г. ГУЛИЕВА плакат.

ГIАДВУГА ЭРГАЛОНАШ

Акхарел хьалхара хоржамаш хинначул тIехьагIарча пхе шера Нохч-ГIалгIайчен столица — город Грозный экономически а социальни а дегIайоалаеча белггала хIамаш даьд. Масала, цу юкъа грозненцашка кхаьчай 7489 квартира, 1400 моттиг йола пхиъ берий учреждени, 3136 моттиг йола школаш, 480 саг тIаэца йиш йола поликлиника, 622 менги бола больница хьайийллай.

* * *

Старопромысловски района Маяковске цIерагIча городоке хьалъяьй торгови центр, хьайийллай тIера дIакъайла йола йоккха рынок, «Сакля» яха мебель йохка фирменни тика, наьха заказагIа кога гIирс бу «Элегант» яха ателье, «Алмаз» яха а саг йоалаьрашта» а йола тикаш, кхыйола объекташ.

Торгови майда ворхI эзар гаргга квадратни метр йола торговлени цкъа Iохайна 2807 саго хIама даа йиш йола общественни кхачан предприятеш хьалъяьй.

* * *

Харжархой наказегIа реконструкци яьй пионерий республикански Двореца, № 7 йолча городской больницана, Андреевски атагIарча амбулаторена ремонт яьй, гIишлонхошта лаьрхIа керда профилакторий, кхыйола объекташ хьалъяьй.

* * *

Бахача наха маьхагIа гIулакхаш делга алсамдаккхара нонагIо гIо даьд коперативаша. Укх тIеххьарча цхьан шера ворхIазза дукхагIа хиннай уж, нагахьа санна 1987 шера 60 мара хиннаеце, 1988 шера болх беш яр 450. Соахка хьалхарча ийс бетта 11,3 миллион сома маьха продукци арахийцар, наха гIулакхаш дир цар. ХIаьта города бюджете хьачуделар пхи эзар сом.

* * *

Укх тIеххьарча хана дукхагIа йоакхо ю автономни республика столица тоаяра, хозъяра. Масала, цунна лостам бара, архитектурно-художественни из кийчъяра, гаьнаш дIайогIара оттаяь программа чIоагIъяьй. Города санитарни хьал тоадара месячникаш, субботникаш, воскресникаш чакхдаьхад. НонагIо балхаш даьд наькъашта капитальни ремонт яра, гаьнаш, кIотаргаш, зизаш дIадогIара. Духхьал наькъашта ремонт ярга дIададахийтад 1760 эзар сом, дIаегIай 45 эзар га, 350 эзар кIотарг, 500 эзар квадратни метр хулача газонашта лостам баьб.

* * *

Халкъа депутатий Советий исполкомаша, общественни организацеша, боахама органаша Iалам лорадара белггалара балхаш даьд. Масала, кхойтталагIча пятилетке а 2005 шерага кхаччалца йолча юкъа а Iалам лорадара отаяь программа чакхъяккхарга дIададахийта лерхI 400 миллион сом. Ер пятилетка йолаелча денз Грозне фега аракхувса сага зене йола хIамаш 10 процент кIезигъе вIаштIехьдаьннад, хIаьта производственни гIулакхашка дIаухийта хий 20 миллион кубически метр гаргга кIезигдаьд. Цунца цхьана «Грознефтеоргсинтез» объединене соцаяьй къаьна кхойтта установка, ТЭЦ-ка мазута меттел дукхагIа газ йоагаю, хIаьта автотранспорт этил тоханза йолча бензинага йоаккхаш латт. Болх бе доладолийташ да мехкдаьтта чакхдоахача заводашкара хьадоагIар хинна ца Iеш, города боахама - бытовой хиш а цIендергдола доккхий гIирсаш. Наха зене йола производстваш города дIаараяхара балхаш деш да.

Цхьабакъда, городера экологически хьал хIанз а чоалхане да. Зене дуккха хIамаш фега аракхувс укхазарча предприятеша, Шолжа чу Iочуухийт бIеха хиш. Ледара лея догIан хина лаьрхIача канализацена проект оттаелга а из хьаелга а.

ВЕЖАРИЙ IАЬДАЛАГIА

ШУН НОВКЪОСТАЛ ЭШ ЦАРНА

Пхи минот ялац Ножай-Юртовски райисполкома председатель волча телефон ца тохаш. Кудусов Али Алаудиновича цкъаза шинкхаь телефонагIа къамаьл де дезаш хул. Из тамашийна дац — Кудусов райисполкома председатель хиларал совгIа, хатар хиннача наха гIо дара вIашагIъеллача штаба председатель а ва.

Дукхха бехктоххаме гIулакхаш кхоачашде дезаш я из штаб. Районе хьауха техника эшача дIахьежае, лаьтта такха мегаш йола моттигаш гучаяьлча цигара нах дIабаха, уж нах тебе, царга хьажа.

— Москвера, Пятигорскера, Ессентукера, Орджоникидзера баьхка геологаш, кхыбола специалисташ, Iилманхой ба тха районе болх беш, — йоах Али Алаудиновича — Лаьтта такха мега моттигаш белгалйоахаш доккха новкъостал ду цар штаба. Цар хьа а хайта, Беноя юххе, Пачу яхача отарашка токхамаш хилалехьа цигара нах а цар хIамаш а дIаяьха даьлар тхо. Цудухьа, цигача 30 гаргга цIа чухаьрцача а IойоагIаш хинна газопровод йиккхача а цхьа саг лозавинзар.

Лаьтта хIанз а текхаш да Ножай-Юртовски, Ведениски, Советски районашка. Цхьабакъда, ножай-юртовцашта хинна зе кхычарна хинначул дукхха дукхагIа да. Таханарча дийнахьа Энгеное — 380, Центорое — 299, Гордали — 60, Беное — 65 цIа дохадаьд. ХIаьта ерригача районе лаьтта такхарах цIенош деха 35 юрт я.

ХIара денна ерригача республикера машинаш а кхыйола техника а хьалъух йохаьча моттигашка. Шоай низ ца кхобеш денна а бус а къахьегаш ба цу техникаца баьхка болхлой. Цхьабакъда, хатар хиннача наха дукхха гIулакхаш эш. Уж районерча кулгалхошта шоашта дулургдац, республика кулгалхоша гIо ца дой. ХIанз а хоаш дац шоай юрташ а йита дIабахача наха лаьтташ мича лургда а маца лургда а, парте обкомо баьсоцам болашше. Нохч-ГIалгIайчен Министрий Совета председатела М. А. Керимовна цу гIулакха тIабаха хилар хатар хинна энгенхой. Юсупов Алауди яхача вокхача саго ший юртхошкара аьлар:

— Муса Абдурахманович, тхо а тха дай а баьха лаьтта да ер. Уж а тхо а атта лийннадац укхаза. Цхьабакъда, вIалла йиш йолаш даларе тхоай дай баьха лаьтта а дита дIагIоргдацар тхо. Амма, хIанз де хIама дац. Советий Iаьдало шоаш гIо доацаш бутаргбоацалга чIоагIа тешаш ба нах. Оаха дехар фуд аьлча — тха юртхой шоайла ца къоаставеш тхона керда юрт йилла лаьтта далар. ХIанзарчоа цунах фу хургда ховш дац.

— Республика кулгалхой шун хьашташка хьожаш ба, — аьлар М. А. Керимова. Тхоай де йиш яр дергда. Цхьабакъда, массане дехачара лаьтташ дала йиш яц. Шун районера дукхагIа бола нах Гудермесски районе баха безам болаш ба. Из де атта дац, хIана аьлча, цхьан районе изза нах баха Iохоишабича царна болх бала а кхы дукха гIулакхаш де а хала хургда. ХIара сага дехар кхоачашдара ха еза. Энгенхой дехаш дола Исти-су юххера лаьтта луш хилча, дика уйлае еза. Цига газопровод а нефтепровод а я хьайоагIаш, цул совгIа кабель а я. Цудухьа мел хала дале а сатоха деза оаша. Сиха а ца луш вай болх бича эшар дикагIа дулургда вайна.

Ножай-Юртовски РАПО председатела заместитела Эдельханов Идриса йоах:

— Кхыча районашка дIабахача наьха гIулакхаш геттара во да. Царех цхьаболадезалаш тIеххьара кепиг а дехка багIа. Тха районе вIашагI мел кхета средстваш царна хьежаю оаха. Страховкаш а телаш я. Амма ахчан кхоачам бац.

Из чIоагIдеш дувц райисполкома председатела а хатар хиннача наха а.

Ножай-юртовцашта, веденцашта, Советски районе бахача наха тIакхаьчар бIарга ца дайча, дувцарах атта тешаргбоацаш хала хIама да. ЦIенош, боахамаш, кхыметтел лаьтта доацаш ара бисача наха, республикера хIара къахьегамхочо шийна дулуш дола новкъостал де дезар. Предприятеша, совхозаша, колхозаша субботникашка вIашагIтеха е кхыча тайпара гулдаь ахча хьожаде дезар царна. Артисташа концерташ увттаде мегаргдар, даьккха ахча хатар хиннача наха новкъостала лургдолаш. Дин викалаша а цу балха тIа дакъа лоацаре бакъахьа дар. Иштта ше мел вар тоха а веша, цу наха новкъостал ца дой, уж ханахьа меттабоагIаргбац.

Ч. МАНОЛИС.

ДИКА ТIАЙИЙЦАБ

Гудермес, (телефонаца). Парте Гудермесски горкома хьалхарча секретара Анатолий Владимирович Хадзарагова беча хоамагIа, стихийни хатар хиларах беха Ножай-Юрта районера 200 совгIа дезал чуийцаб Гудермесо а цунна гонахьарча юрташа а.

Царна новкъостал дара штабаш яхкай КПСС горкоме а ерригача юрта Советашка а. Цу штабаша баха дIатарбу, материально Iалашбу, дIайха даа хIама лоаттаду Ножай-Юрта районера баьхкача наха, царна ахча ухийт № 100700301 йолча счета тIа.

Тхоай лоалахой шаьлахой хьокхамагIа субботникаш ду оаха, шин дийнахьа баьча балхах доагIар царна дIахьожадаьд.

Бехача наха новкъостал дераш денгара денга дукхагIа хул. Цхьа бахьан доацаш аьннадац: «ДоттагIал дова хала хIама тIаэттача».

Ножай-Юрта, Ведана, Советски районашка бахача наха тIаэтта бала аттача бакkхара шоашта могар дергда Гудермеса районерча наха.

Электрикаш гIо деш ба

Укх деношка 25 шу дуз Малхбузерча электрически сетей предприяти хьахинна а из болх бе йолаенна а. Бакъда, из юбилей езъе хIанз йиш хургъяц цун коллектива. Малхбузерча электрически сетеша керттерча даькъе электричество лоаттаю юрташта, царца цхьана стихийни хатар хиннача Ножай-Юрта, Советски, Ведана районий юрташта а. Алхха цхьан Ножай-Юрта районе дохадаьд 1000 гаргга цIа, 315 эзар сома мах бола подстанцеши электропередачей линеши.

Электропередачей линейн подстанцейн служба болхлой эггара керттера декхар да хIанз хиннача боахамашта электрически энерги хилийтар.

Укх деношка са белгало мел йолча хана тIагIертта болх бу Н. Н. Гераева, Бутаева, Дашуева, Осипова, Лазоренкос, кхычар кулгалдеча электрикийн линейщикийн бригадаша. Стихийни хатар хиннача районашта кастта электрически энерги хилийта лерхI цар, кхыметтел хьалха хинначул а дикагIа.

ХАТАР ХИННАРАШТА...

— Лоамарча районашка стихийни хатар хиннача наха новкъостал де, аьнна, шекар доаккхача завода болхлоша дIадоладаь гIулакх хьаллаьцар районерча берригача къахьегамхоша, — аьлар ше тха корреспондентаца къамаьл деш парте Шалински райкома хьалхарча секретара Ю. Д. Усамова. — Района ерригача промышленнии юрта боахамен коллективаша ахча дохьийт хатар хинна зе-зулам даьннача наха. Тхога къаьстта дакъа кхоач царна новкъостал деча, хIана аьлча уж районаш тхона лоалаха я.

25 марта дуккхача наха дакъа а лоацаш субботник дергда царна лаьрхIа. Цул совгIа, бутт чакхбала йисача хана района хIара коллективо шин дийнахьа баьча балхах доагIар а царна дIахьожадергда Жилсоцбанка Нохч-ГIалгIай управлене № 100700301 йолча счете гIолла.

— Мел ахча дахьийта лерхI оаш хатар хиннача наха? — аьнна, даьча хаттара жоп луш цо аьлар:

— КIезигагIа дале а, 100 эзар сом.

* * *

Лоаман районашка хатар хиннача наха новкъостал дара № 100700301 йолча счете ахча хьачутела болабеннаб нах, редакцега хоам бир Нохч-ГIалгIай республикански управлене начальника Х. А. Хамзатова. Эггара хьалхарчарца из даьд И. М. Исмаилова, К. М. Балхаева, А.-Г. Б. Магомедова, кхыбараша.

Аргунций инициатива

Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша дег тIара хала а хеташ тIанийцад Веденскии, Советскии, Ножай-Юртовскии районашта Iаламо даь хатар. Вежарий законагIа царна шоашта могаш дола новкъостал де а лаьрхIад. Масала, Аргунски шекар доаккхача заводера болхлой гула а бенна, хIаранс цхьацца предложени йоалайир де дезача новкъосталах лаьца.

— ХIаьта массавар дег тIара раьза а волаш, шин дийнахьа болх барах даьккха алапи зе хиннача наха дIахьожаде лаьрхIар, — йоах завода директора А.-Х. Амалеева. — Из да пхи эзар сомал совгIа ахча.

Иштта, слесарий бригадирий А. Завриева, А. Эмзаева, ремонтно - силовой цеха мастера Б. Эдельханова инициативагIа хIара кIирандийнахьа хатар хиннача районашка 30—40 саг вола бригадаш ахийта лаьрхIад. Цул совгIа, аргунцаша хатар хинна нах тIаэца а чIоагIо яьй.

— Укх деношка тхо долча боагIа Ножай - Юртара дезал. Уж ба тха болхлой гаргара нах, оаха дег тIара тIаэцаргба тхо долча бахка безам бараш, — йоах аргунцаша.

Завода болхлоша хьахьокх мел цхьоагIо йолаш да вай мехкара къамаш. Деша тоама а доацаш, нийсача метте веший гIо-новкъостал де нах кийча хилар гучадаьнна дукха а моттигаш я.

Массайолча коллективашка аргунций инициатива шерра хьаллаца еза, хIана аьлча доккха во тIакхаьчачарна вайгара хIарангсгара новкъостал эш.

А. УЛАЕВ.

Тха консультацеш

Шоана ха деза, харжархой!

26 марта вай республике, берригача мехка а санна, хьаелларгья хоржамий участкай наIараш, дIадоладергда кхаж тоссилга. Цун порядоки из вIаштIехьъяккхари хаьдда къоастадаь да «СССР халкъа депутаташ харжарах» долча СССР Закона йоагIIаш йолча статьяш тIа. ДIадахача шерашка хиннача хоржамел эргаш хоржамаш хулача дийнахьа кхаж тоссилга дIадолалургда Iуйрийна 7 сахьат даьлча, сайрийна 8 сахьат даьлча чакх а даргда. Из хатоъаргья харжархошта, кхыметтел цу дийнахьа балха хургбараshta а, шоай хоржамий участке баха, хоржамашта юкъе дакъа лаца.

Хоржамашка харжархой шоай лоIаме хилийтара Законо оттадаьд хIара хоржамий участке кхаж тоссилга лаьрхIа цу гIулакха къоастаяьча, къайлагIа кхаж тассара оттаяь кабинаш е цIенош, хоржамий яьшкаш йолча помещене ергйолаш. «СССР халкъа депутаташ харжарах» долча Закона тIа оттадаьд хIара харжархочо ше кхаж тоссаргболаш, кхычарна хьалхара кхаж тасса а ца могийташ.

Цамогаш хилар бахьан долаш кхаж тоссача помещене бахка могаргдоацача харжархоша шоаш болчча кхаж тоссаргболаш гIулакх вIаштIехьдоаккх участкови хоржамий комиссе. Из дара участкови хоржамий комиссе ший членаш бохийт уж болча зIамигача боарама хоржамий яьшкаш а йолаш.

Кхаж тоссача дийнахьа хIара харжархочо кхо бюллетень хьаэцаргда: цаI СССР халкъа депутат территориальни хоржамий округагара харжара (кIай бос болаш), шоллагIдар — СССР халкъа депутат РСФСР къаман-территориальни хоржамий округагара харжара (сигала бос болаш), кхоалагIдар — СССР халкъа депутат Нохч-ГIалгIай АССР къаман-территориальни хоржамий округагара харжара (розови бос болаш).

Бюллетенеш хьанийцача харжархо къайлагIа кхаж тоссача кабине ваха веза, бюллетенеш яздеш кийчде деза, тIаккха мара хоржамий яьшка чу товса дагIац. Дагадохийтаргда вай кабина чу гIолла чакх а ваьнна мара хоржамий яьшкана тIаваха йиш йоацаш хоржамий участкашка кабинаш оттаяь хилар.

ХIанзара хоржамаш кхы цхьаькха башхало йолаш хилара а теркам тIабохийт. Тайп-тайпарча хоржамий округашка гIолла дIаязбаь халкъа депутаталла кандидаташ тайп-тайпара дукха ба.

Оттабеча хана, хIаьта иштта хоржамашта хьалхара окружной собранеш хинначул тIехьагIа а, цхьайолча округашка халкъа депутаталла кандидатех цхьацца мара хоржамий бюллетенаш тIа вахийтавац. Иштта моттиг йолча харжархочо, нагахьа санна кандидата тIехьа кхаж тоссе, цо из хоржамий бюллетена тIа вут, нагахьа санна духьала ше вале цун тайпан цIи дIайоаю.

Бакъда, цхьайолча хоржамий округашка хоржамий бюллетена юкъевихьав шиъ а кхы дукхагIа а халкъа депутаталла кандидат. ХIаьта хIара округера цхьа депутат мара харжа йиш мичай. ТIаккха, нагахьа санна бюллетена тIа шиъ а кхы дукхагIа а депутаталла кандидат вале, цаI мара вита йиш яц, харжархочо ше духьала кхаж тоссаш бараш бюллетена тIара дIабоабу. Бакъдар аьлча, из-м бюллетена тIа шийна тIа а белгалдоаккх. Цу тIа аьннад: духьала кхаж тоссача депутаталла кандидатий тайпан цIераш дIайоае. Бюллетена тIа иштта дIаяздаь да, нагахьа санна цхьаннел совгIа бюллетена тIа депутаталла кандидаташ бита бале, из бюллетень лоархIаргдац. Уж хIамаш хьадоагIа «СССР халкъа депутаташ харжарах» долча Закона 53-чей 54-чей статьяш тIара. ХIара харжархочоа дика ховш хила деза из, кхаж тоссача хана теркалде а деза.

Нагахьа санна харжархочоа шийна бюллетень кийчде ца хой, тIаккха цун бокъо я шийна ловш вола саг кабине е цIагIа хьеха, хоржамий комиссе членашкара дIаийккхача.

Законага хьежжа голосаш лоархI хоржамий участкови комиссе хIара хоржамий участке а депутаталла хIара кандидата а къаьстта.

Голосаш лоархIача хана а комиссе заседане а тIахала йиш я къахьегама коллективай, общественни организацей, харжархой собраней викалаш, доверенни нах, хIаьта иштта кепайоазон, телевиденеи радиои викалаш. Иштта болча викалий полномочеш чIоагIъяь хила еза доагIаш долча документашца е къахьегама коллектива, харжархой собране совета решеца. ХIаьта цох лаьца хоржамий комиссега хьалхе хоам баь хила а беза. Иштта йола ха хоржамаш хула ди тIакхача кхо ди хургдолаш оттаяьй Центральни хоржамий комиссе.

Участкови хоржамий комиссей протоколий кIийлен тIа шоай округашка хоржамий итогаш ю окружной комиссеша, цох доагIIаш дола протокол а оттаду.

СССР халкъа депутаталла хержа лоархI хоржамаш деча хана кхаж тассара юкъе дакъа лаьцарех дукхагIчар тIехьа кхаж тессар.

Нагахьа санна хоржамий округе гIолла СССР депутаталла шиннел дукхагIа кандидаташ язбаь хиннабале, царех цхьаккхе хержа а веце, тIаккха окружной комиссе решени ю шин кIирал тIехьа ца доалийташ шозлагIа хоржамаш де, аьнна, цу кандидатех дукхагIа тIехьа кхаж тессача шиннех цаI хоржартволаш.

Царех халкъа депутаталла херждарг лоархIаргва кхаж тоссача дакъа лоацаш хиннарех дукхагIа тIехьа голосаш еннар.

Нагахьа санна шозлагIа кхаж тессача а депутат харжа йиш хинна еце, тIаккха Центральни хоржамий комиссе тIадилларагIа юкъара хоржамаш хинначул тIехьагIа шин беттал тIехьа ца доаккхаш цу округашка шозлагIа хоржамаш ду.

Профсоюзаши туризми

САЛАIА IОМАЛЕ

ХьатIайоагIаш латт бIаьстен-ахкан замалахьара 1989 шерара туристически сезон. Туризман экскурсейн Нохч-ГIалгIай областной совете а цун туристически бюро а дукха аха болабеннаб республика предприятей, учрежденей профсоюзни организацей викалаш.

Халкъа боахаме мел йолча отраслашка перестройка хилча, укхаза а хила деза кердадар а самукъанедар а, аьнна, хетадала таолу царна. ХIаьта хьалха хиннача традиционни маршрутехи туристически салаIара формаехи профсоюзни организацеш тоъам хинна Iеш хиннаяле а, перестройкаца дувзаденна хIанз уж укхаза лохаш ба Нохч-ГIалгIайчене укх тIеххьарча массехк шера хиннараш санна йоацаш кхыйола маршруташ.

Тайп-тайпара ханаши хьашташи долча наха салаIара хургйолча таронех каст-каста хетт цар.

Цох лаьца уйла йир туризма Совете а. Массехк шера соцаяь лаьтта хинна туристий лоамма гIаш лелара № 389 йола Урхе «Датвис-Джвари, Грузия» яха маршрут болх бе йолалургья июнь бетта денз август бутт кхаччалца. Из маршрут Нохч-ГIалгIай АССР-ей Грузински ССР-ей гIолла я. Ткъаь дийнахьара никъ ба из. Группе 20 турист хургва, путевкай мах 170 сом ба. Керда а вай таханарча денга хьежжа а дукха хувцамаш да маршруте. Цох лаьца дувца ловра сона. Из маршрут йолалургья Грознера 50 километр мара гаьна йоацача «Беной» яхача турбазе. Туристаш Нохч-ГIалгIайчен столице — Грозне хинна ца Iеш, уж «Вайна гонахьара Iалам» яхача экскурсе а ухаргба, цул совгIа, лоамашка гIолла никъ бе уж Iомабергба опыт йолча инструктораша.

ДиъалагIча дийнахьа — Итумкале яхача юрта гIоргба туристаш. Се гIалат варгвац аьнна хет сона, дукхагIа бола грозненцаш а хиннабац цу хозача юрта, аьлча.

КIир йоахача кхерий лоам чу гIолла баьккха Итумкале бода никъ чIоагIа хоза ба. Советское яхача юрта — республика районни центре туристашта довзийтаргда вай мехка турпала истори. Юрта юкъе оттадаь да Нохчийче турпала Шерипов Асланбека памятник. Граждански тIема шерашка Советски яхача юрта (цу хана — Шатой) партизански болама центр хиннай.

Маршрута машинашца беш бола никъ чакхбоал Итумкале. Укхаза йолаш я ширача ханара архитектурни памятникаш. Юрта го беш санна латт лоама босенашка вайнаьха хинна вIовнаш а гIалаш а. Царга хьажар духьа бе мегаргба из никъ.

Амма, дIахо бахьа беза никъ — из эггара самукъне а безам тIаозаш а дола маршрута дакъа да: Чантыаргун яхача додача хица 16 километр никъ бича, цох Бара яха хий хьакхетача метте «Кхо вIов» яха фусам я; дукха гаьна йоацаш я цхьаькха цаI «Чан къухье» яха салоIа моттиг, цигга я Цой-Педе яха байнарий шахьар — XVI — XVII бIаьшерений памятник.

ХIаьта лакхе амфитеатра хьисапе я маьлхи — «Малха нах» баьхача юртий юхейиса лераш.

Маршрут чакхйоалача моттигий цIераш а кхыметтел никъ бе хьехаш я: Джари — юха а ширача ханара денз вIовнаш, гIалаш, кашмаш; дIахо — Хевсурети я — Шатили яха юрт, циггара Датвис Джарисгеле яхача лоаман дукъах бода никъ, цунна тIехьа Хахмати яхача юрта я маршрута тIехьара Приют.

ХIаьта циггара — Пасанаури яхача юрта, Чаргали яхача юрта цIи хезача гуржий поэта Важа Пшавела музее а хьожаш.

Ашараш санна екаш я цIераш: Анаури гIала, Жинвали яха юрт. Мцхета а, ТIема - гуржий никъ Тбилисе а бода.

Маршрута тIеххьара пункт Поти я. ДIаяхай туристашка бахача наьха цIагIа салоIийташ хинна ханаш.

Тахан туризма Совета профсоюзашца цхьана йоахо ергья туристашта паргIато хургйолаш. Цо ший хьаьший хозача метте йолча Малтаква яхача юрта дика кхоачам болаш йолча турбазе дIатарбергба: циггара дIахойолх йоккха йоаца, амма самукъане йола маршруташ — Палеостоми яхача Iам тIа, Батуми яхача городе, иштта кхыяраш а.

Йолаш я кхыйола маршруташ а.

Уж маршруташ моллагIча ханара болча наха лаьрхIа я.

Амма юха а юха хетташ ба профкомий викалаш: «СалаIара хьинаре формашцара гIулакх миштa латт? Уж лораша могаеш я, царех лаьца радиои телевиденеи гIолла дукха дувц», — яхаш.

Вайцига духхьашха я «Приазовья лиманашка гIолла» яха маршрут. Из я ткъаь дийнахьа лаьрхIа хи тIара маршрут.

Малхбузен Кавказе гIолла мел йола гIаш никъ беш йола маршруташ Iаьржача форда йисте турбазаши гостиницаши я.

Краснодар — Архипо-Осиповка, Адыгейски автономни область — Дагамыс Хадыженски (Адыгея) — Лазоревская, Асебай — Сочи яха маршруташ я уж.

Вай республикера туристий духхьашха таро хургья Домбае 20 дийнахьа лаьрхIа путевкаш эца. Из чIоагIа гIадвугаш а да, хIана аьлча, дIадахача шерашка цу тайпара путевкаш эца йиш хиннаяц.

Хетаргахьа, хIанз дукхагIдар туристски организацех а доацаш, туристех шоаех а, керда маршруташ йохкаш, йолча профсоюзни организацеех а тийша да.

ДукхагIдар яьча группашка хьежжа хургда. ХIаьта — из — къаьстта предприятей, организацей, совхозий, колхозий профсоюзни организацей декхар да.

СалаIа харах а дика салоIам вIаштIехь баккхарах а тийша да наьха къахьегама хьинар а унахцIено а.

ЧIоагIа ловр-кх ахкан замалахьа дола салаIар самукънеи, унахцIено лораеши хилар.

А. АБДУЛОВ.

Дикача къахьегама толамашца накъабаьхкаб хоржамаш деча денна Грозненски хIамаш тегача производственни объединенена чуйоагIача № 1 йолча филиала болхлой а, заданеш даим а дикка тIеххоачашъяр бахьан долаш хIанзле квартальни планех а социалистически декхарех а лоархIаяь йолча бригадай коллективаш а. Цар къахьегам массанена а да къаьгга дола масал. Царех цаI я № 10 йола бригада. Цу коллективе эггара дикагIчарех лоархIаш бола хIамаш тегараш ба Усманова Белита, Сатуева Совдат, Губаренко Татьяна. Уж шоана гу Н. Кобиашвиле даькхача укх сурта тIа.

Дика накъаьлхкай республикера дуккха а къахьегама коллективаш хоржамаш деча денна. Паччахьалкхен планаши социалистически декхараши кхоачашдеча доккхий толамаш даьхад цар.

* * *

Грозненски района боахамашта юкъе эггара овсарегIа дIадоладир карара шу «Молочный № 1» яхача совхоза хьайбаш леладераша. Къаьстта бIубенна къахьийгар № 4 йолча шурий-товарни ферма барттайнача коллективо. Цун хьинаро аьттув белар совхоза паччахьалкхенга дулхи шурен йохкара квартальни планаш

Къахьегама рапорташ

ткъаь пхелагIа март хьатIакхачале йизза кхоачаьгъе. ДIачуденнад 60 тонн дулхи 450 тонн шурен.

ДикагIболча хьайбаш леладерех дувцаш хилча эггара дIайхагIдола дешаш ала деза доярках Дудурханова Яхийтах, Таймасханова Хедах, Межидова Кулсамах, Iаьсий леладерех Базаева Амнатах, Сулейманова ПаьтIаматах. Дуккха хьалха кхоачашдаьд цар укх шера хьалхарча кхаь бетта шоаш тIанийца декхараш, ерригача коллективо толаме къахьегара эша хьалаш Iалашдаьд. Тахан денз шоллагIча квартала чотагIа болх беш хургба совхоза хьайбаш леладераш.

* * *

«Грознефтеоргсинтез» яхача объединенена чуйоагIача СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода коллективо СССР халкъа депутаталла харжара оттаваьв цеха начальник А. И. Анисимов. Ховш ма хиллара, из завод вай республикерча дикагIйолча предприятех цаI я. Цудухьа из йизза бокъо йолаш я мехка лакхерча Iаьдала органе харжа ший викал оттаве.

Хоржамашта накъайодаш доккхий къахьегама толамаш даьхад предприяте коллективо. Царех дувц завода планово - экономически отдела начальника З. Саркисоваc:

— Март бетта планаш хIанзле 101,3 процент кхоачашъяьй тха коллективо, — аьлар цо. — ЛийрхIачул совгIа хьаьй 150 эзар сома маьха нормативно-цIена продукци. Планал совгIа арахийцад 100 тонн совгIа фенол, 150 тонн гаргга ацетон, 20 тонн этилови спирт. Из деча эггара лоархIамегIдола дакъа юкъедихьад В. И. Нырков керте латтача феноло-ацетонови цеха коллективо.

* * *

«Грознефтехимремстрой» треста коллектив дIадахача шера боахам лелабара кердача хьалашка къахьегаш хилар. Шийна хьалхашка латта декхараш дерригача технико-экономически хьокхамегIа тIеххоачашдир цо.

Цо эксплуатаце дIаеннача дуккхача объекташта юкъе я СССР 50 шу дизара цIерагIча ГХЗ-ра 100 атмосфера йола паропровод, мехкдаьтта продукташ чуйоттара эша площадка, Грозненски Iилма-тохкама институте хьаяь № 43-3 йола установка. Г-43-107 яхача комплексана лаьрхIа хьаяь газопровод, 48 квартира чуйола цIа, дукха кхыяраш.

Доккхий декхараш латт треста коллективана хьалхашка укх шера: 1379 эзар сома балхаш де дезаш я из капитальни гIишлош хьалъеча. Эксплуатаце дIаяла еза ялх объект.

ГIишлон материалашца Iалашо еча халонаш дукха яле а, январе-феврале хьинаре къахьийгад треста ерригача подразделенеша. Социалистически яхье хьалхалатт А. Сайнароева, Н. Варфолнева, Н. Степаяица, В. Колесова, Ю. Дьякова, А. Кучурука, А. Славне кулгалду бригадаш. Цар болх дикагIа дIабахийтара боккха теркам тIабохийт трестерча къахьегама коллектива совета. Цо тIахьожам лоаттабу организаце беча берригача балха, кердачунга долха наькъаш лех, къайла хинна таронаш гучайоах.

АРЕНДАНА—ШЕРРА НИКЪ

ТОЛАМИЙ ЧАМ БАЙЗАЧА

Надтеречни района «Знаменский» совхозе тIеххьарча хана шерра юкъейоалаю аренда. Цу гIулакхо боахама боккха пайда бу. Масала, соахка цу хьисапе 330 гектара тIа тайп-тайпара юртбоахама культураш кхейир Ахмадов Хизира кулгалдаьча бригадо. Цигара яьккха цар паччахьалкхенна дIаелар 320 эзар сома маьха продукци. ТIеххьара перерасчет яьчул тIехьагIа, хIаране бетта алапи 700 сом совгIа хилар.

Толамий чам байзачул тIехьагIа, шоай производство укх шера кхы а шеръе лаьрхIа договор оттадаьд Ахмадов Хизира ший новкъосташца. Хьалха Грозне йолча Л. Н. Толстоя цIерагIча паччахьалкхен университета естественно-географически факультет чакх а яьккха тIаккха, г. Орджоникидзе Горски юртбоахама института агрономически факультет яьккха специалист ва бригада кулгалхо ше. Цунца къаьстта а къамаьл хилар тха укх деношка. ХIаьта фу де лерхIаш ва из ший новкъосташца, фу дага да, мишта гу шоай перспективаш? Цунах лоацца дувца безам ба.

Бригаде пхийтта саг ва. Ший таронага хьежжа, хIаране ахча юкъе а дихьа, шоай счет хьайийллай цар банке. Совхозагара хьанийцад ткъаь шера арендагIа леладара 500 гектар лаьтта. Цига цар кхее лерхI керттерча даькъе доакъара культураш. Цул совгIа, хIаранех юкъера лаьрхIача 400 сом а телаш, укх шера хIанзле бIаь килограмм озаш 35 сиргIа ийцай бригадо совхозагара а доацаш, бахача нахагара. Из де бокъо йолаш ва Хизир ший новкъосташца совхоза администрацеца оттаьча договорах. Цхьабакъда, цунга хьежжа даьккха дерригa дулх, цхьа центнерга юкъера лаьрхIача боахамо шера дIадахийтачул 35 процент чухьнахьа долаш дIатела декхарийла ва. Масала, соахка санна цхьа центнерага 350 сом дIадахийта хьанийслой, Хизирагара хьанийдеча дулха хIара центнерах 245 сом дIаделча йоалаш я совхоз. Лоацца аьлча, договорах хIара шера цу тайпара 125 тонн дулх дIателаш хуле, арендагIа леладе хьанийцача лаьттан тIа ший безам бар де бокъо йолаш я бригада. Цудухьа иштта совхозага дулх дохкарах зе хургхиларах кхераш яц из. ХIанззе лаьрхIача а гуш ва Хизир. 400 килограммал тIех дозал дола бежан дIаделча, шоашта 200 сом пайда хургхилар.

— Дийнахьа хIара хьайбана цхьа килограмм дулх тIа а кхетийташ оаха болх бой (из де шоай низ дIакхоачаргхиларах из шек вац, хIана аьлча хIанз тIакхетийт юкъера лаьрхIача 1,3 килограмм), — дувц Хизира, — кIезигагIа дале итт бутт балалехьа хIара бежан 400 килограммага дIакхоачадергда оаха. Цу тайпара, иштта дола 350 хьайба дехкача цу юкъа тхона хул 70 эзар сом совгIа цIена пайда. СиргIаш хIара дийнахьа нийсш да тхо хIанз.

Из цаI да. ШозлагIа. Масала, цхьа ах ги, вож ах доакъар даккхара лелаеш 180 гектара тIа люцерна я бригаде. Эггара хьалха доакъара а доацаш, гина лаьрхIа чуэцаргйолаш я из ерригa. Иштта дир соахка а. Цу гIулакхо вIаштIехьдалийтар хIара гектара тIара планал шозза дукхагIа — йиъ-йиъ центнер люцерна ги даккха. Цун цхьан килограмма мах 15 сом ба, хIаьта дохка а ца дохкаш. хувцаш хилча, хIара килограммах кхо килограмм комбинированни доакъар лу паччахьалкхено.

Доакъара свеклаел совгIа (из культура лелаяра йоккха опыт йолаш ва Ахмадов ший новкъосташца. Соахка, масала, хIара гектара тIара 2015 центнер чуийцар уж), доакъара ябакхаш а кхеергйолаш я укх шера. Цхьабакъда, хьалха санна шоаш йолчча тайпара тергйолаш яц уж хьайбашта. Оата а оаташ, царна юкъера генараш хьа а доахаш, фуна лаьрхIа уж а дохкаргдолаш да. ХIаьта цар цхьан килограмма паччахьалкхен мах ба 6 сом. Цу гIулакхаша а, шеко йоацаш боккха пайда бергба бригадана.

ХIара гектара тIара чуэца хьувкъам алсамбаккхара чотагIа шоай хьашташта доакъарца кхозчам а беш, лоацде лаьрхIад цу гIулакха юртбоахама культураш дIаюв кхаш. Мукъадаьннача лаьтта сомий беш дIайогIаргья.

— Района цхьанна боахаме яц сомий беш, — дувц Ахмадов Хизира. — Цудухьа Iажаш, кхораш, боалаш, кхы тайпа сом, баьцадаараш нийде Грозне, Моздоке, кхыча городашка а районашка а аха безаш хул нах. ХIаьта лаьрхIар чакхдаьккхачул тIехьагIа, цу кхачан продукташца тоъал уж Iалашбе йиш хургья тха. Беша гаьнашта юкъе баьцадаараш кхедергда.

Цу бешара яьккха продукци йохкара Знаменски яхача юрта шоай тика хьаеллаpгйолаш я. ХIаьта чуийца сом, баьцадаараш ца талхийташ лоаттадара холодильни установкаш а йолаш хранилище хьаергйолаш я. Цу гIулакха хIанзле гIишлон материалаш Iалашъе йолаяьй.

Дагалаьцар чакхдаккхара дукха рузкъа ма дезий. КредитагIа из паччахьалкхенгара эца а безам бац. ХIаьта бригаде волча 15 сага юххьанца мара, дIахо эшаргдар вIашагIтоха низ а дIакхоачаргбац. Цу проблемаца бувзам бола дош къоастаде а никъ лехаб Хизирен цун новкъосташен. Знаменски юрта баха нах юкъеозаш ба уж шоай производствана. Цу гIулакха лаьрххIа акцеш арахийцай. Ахмадова кулгалдеча коллективо шера даькхачох 4 процент уж ийцача наха юкъе декъаргда, бригада балха юкъе цар дакъа лоацаш доацшаше а.

Нагахьа санна акцеш ийцар тIехьагIа цу гIулакха раьза воацаш нийслой, царга дIадаха ахча юха хьа а эцаш, уж бригаде дIачуяла, е кхычунга йохка бокъо йолаш ва. Иштта уж мах бола каьхаташ хIанзле Знаменске вахача 38 саго ийцад. Бригадана юкъебоагIараша гул а даь банке Iодиллачул совгIа, цар вIашагIтехад бIаь эзар сом гаргга ахча.

Хьинаре къахьегарца цхьана, доккха дакъа лоац Хизирас, цун новкъосташа общественни вахаре а. Масала, Армене мохк аьга хатар хиннача наха бетта доагIа алапи дIаделар хIаране. Цул совгIа, соахка доккхий толамаш доахаш къахьегарах енна СССР ВДНХ премии юрта соцкультбыта хьалаш тоадара дIаелар.

Уж дерригa дика гIулакхаш чакхдоахаш хаддаза хьалха волаш, кхычарна масал телаш Ахмадов Хизир хул.

М. ХАМАТХАНОВ.

ЭКОЛОГИЧЕСКИ ВЕСТНИК

ЛИЗИН ЭШАШ Я

ИНТЕРВЬЮ

Кухаренко Александр Александровича 18 шера болх баьб микробиологически наькъаца ацетон, бутиловни этиловни спирташта эша растворителаш хьаеча Советски Союзера эггара хьалхарча предприяте Грозненски биохимически заводе. Цига мастер волаш дIаволавенна керттерча инженерага кхаьчав из, биотехнологе тайп-тайпарча лостамегIа Iилман 15 болхи тохками кепатехаб цо.

ХIанз из «Грозгипробиосинтез» яхача института технологически отдела заведующи ва. Цхьан ханна цо кхоачашду хьалъеш йолча Гудермесски заводо санна лизина доакъара концентрат арахецаргйолча Гродненски биохимически завода проекта керттерча инженера декхараш а.

Тахан оаха кепатох тха корреспондента цунца яь интервью.

Хаттар: Биотехнологи — кхоанен Iилма оалаш да. Iа фу аргда цу хьакъехьа?

Жоп: Дерригача дунен Iилманхоша яхачох, биотехнологи эггара чIоагIагIа дегIадоагIачарех цхьа Iилма да. Укх тIеххьарча хана къаьстта теркам тIаботхийт цо цIена аминокислоташ, ферменташ, баьцовгIаш лораяра средстваш, антибиотикаш хьаяра «1986—1990 шерашка а 2000 шу хьатIакхачалца а СССР экономически социальнии даькъе дегIаяра керттерча лостамашка» лаьрхIа да биотехнологе продукташ арахецар шозза алсамдаккха.

ТIа-тIа дегIайоагIа Нохч-ГIалгIайчене биотехнологи. Пхи шу хьалха цу хьакъехьа цхьа предприяти — Грознера биохимически завод мара яцар вай республике. ХIанз Гудермесе хьалъеш я микробиологически синтеза наькъаца продукташ хьаяра лаьрхIа йоккха промышленни комплекс, хIаьта иштта болх беш я шиъ Iилма-тохкамен проектнии институташ.

Белгалдаккха деза, вай мехка иштта дегIадоагIа цу Iилман даькъа боаггIача тайпара теркам тIа ца бохийташ хилар а. Из гуш да дунен тIа цу хьакъехьа этта сурт бIаргадайча. ХIанз биотехнологе продукташ хьаеча хьалхле лелаераш американски кампанеш я, цхьабакъда, царна дукха тIехьабисац японцаш а. 1987 шера биотехнически продукци йохкарах баьккхача берригача пайдах США-га кхаьчаб 60 процент, Японега — 20, Европага — 15, юхедисача мехкашка — 5 процент. ГIулакх дIахо а иштта хуле, 1995 шера цу мехкашка 40, 35, 15, 10 процент йолаш бекъалургба боккхаш бола пайда.

Цхьа масал: 1987 шера биотехнологе тохкамаш дара США-с 1,4 миллиард доллар дIадахийтад. Японе цу даькъе болх беш 325 фирмен кампании я, 100 эзар саг чу а воагIаш.

Хаттар: Укх тIеххьарча хана каст-каста хоз республике бахача наха «лизин» яха дош. Фу продукци я из?

Жоп: Биотехнологе керттерча лостамех цаI — хувца йиш йоаца аминокислоташ хьаяр. Уж бархI я. Царех керттеръяраш — лизин, триптофин, метионин. Уж хувца йиш ца хилар хьайбай организмашка царна синтезаци еш ца хиларца дувзаденна да. Цхьа тонн лизин доакъарах техача 12,5 тонн хьакхий дулх даккха, 80 тонн ялат кходе йиш я. Цох хьабоала экономически пайда 18 эзар сом ба.

Лизина доакъара концентратах пайда эцаро 10—20 процент хьайбайн коа тIарча оалхазарийн продукци алсамйоаккх, 15—20 процент кIезигъю уж дулха кхабара эша ха.

Гудермесски заводе шера 10 эзар тонн кристаллически лизин арахецаргья. Цу тайпара низ болаш кхы цхьаькха предприяти яц вай мехка, хIана аьлча хIанзлехьа Советски Союзе хьаьяча из санна йолча заводаша арахецаш хиннар лизина доакъара концентрат мара яцар. Белгалдаккха деза, дунен тIа боккха мах болаш а чIоагIагIа хоатташ а яр кристаллически лизин йолга.

Республика дукхача боахамий хьайбай фермаша хIанзле а пайда ийцаб лизинах. Из даь дехке а яьннаяц. Укх тIеххьарча хана доакъар ма эшша доацаш хиларца дувзаденна микробиологически продукци чIоагIа хоатташ а чехка дIаэцаш а я.

Хаттар: Дукха дувц республике Гудермесе хьалъе лерхIача биохимически заводах Iалама, наха унахцIенонна зе дала тарлу, яхаш. Хила тарлуш хIама дий из?

Жоп: Цу завода хьалхара комплекс планагIа 1990 шера болх бе йолаяла езаш я. Шеко яц, нах чIоагIа садуаш ба цох экологена а шоашта а зе далар кхераш. Ховш ма хиллара, гонахьара бассейн бIехъю предприятеш кIезига яц Нохч-ГIалгIайчене. Керттерча даькъе мехкдаьтта, газ чакхйоаккхача, мехкдаьттахимически промышленноста чуйоагIа уж. Царна дIатIаккхет гIишлон материалаш арахецараш а.

Дукхханеша оттаду хаттар: фу хургда лизин хьаеча хана ферментер еха а еха, бактереш феца дIаккхете? Укхаза кхера везаш хIама дац, хIана аьлча, уж аппараташ геттара чIоагIача лигированни оалача болатах хьаеш йоландаь. ДIаоттаяле хьалха специалисташ чIоагIа хьож царга. Цхьабакъда, бактереш «мукъа йовлар а» кхера дезаш хIама дац— феца дIакхийтача уж шоаш сихха хIалакьхул. Уж яхара ший тайпара, Iаламца хулаш доаца хьал эш. Масала, Грозне биохимически заводо болх бу 55 шу да, цхьабакъда, цу хьакъехьара профессиональни лазар хинна цхьаь цаI моттиг яц.

Хаттар: Мишта къоастаю Гудермесски БХЗ-о Iалам лорадара проблемаш? Тешам бий цу предприяте района экологена зе дерг ца хиларах?

Жоп: Цу тайпара тешам болга майрра ала йиш йолаш ва со. Цу завода лаьрхIа документаци кийчъяьча «Грозгипробиосинтез» яхача заводо юххьанца хиннача проекта бокъонца корректировка яьй, мехка Iилма-тохкама институташа еннача рекомендацешка хьежжа.

БВК-на когаметта укхаза пайда эцаргба гомосерийни жидкостах. ХIаьта деррига зе БВК-х доалилга ховш ма дий. Цу хувцамо аьттув лургба экологически санитарно-гигиенически хьал лерттIа хилийта, кулгашца ду балхаш дIадаха, технологически процессашта автоматизаци яра боарам лакхбе. Иштта институто кхыйола эргалонаш а яьй.

Болх баь даьнна фо цу сахьате аракхувсаргдац предприяте. Общезаводской котельне кхоачаргда из, цига 900—1000 градус йолча пишка чу нийслургда. МоллагIйола дийна организмаш хIаланьхул цу тайпарча «жожагIате» кхаьчача.

Ланхе аз йийцача мероприятеша завод экологически цIена хулийтаргья.

Хаттар: Укх тIеххьарча хана дукха дувц биоэнергетиках. Специалиста мара бокъонца довзац цу деша маIан. Вай республике цу хьакъехьа деш хIама дий?

Жоп: Нагахьа санна гонахьара Iалам лорадарах, цIенача экологически хьалах дувцаш хилча, биотехнологи, химически технологи, энергетика вIашагIкхетача хьахулача технически биоэнергетиках ца аьлча даргдац.

Биоэнергетически технологена карагIдаьннараш халкъа боахама юкъедоаладар эггара хьалха органически бийдалах доагор хьадарца дувзаденна да. Из дара йоккха продуктивни биомассаш эш.

Цу тайпара биомассаш шортта йолаш я республике. Уж я хьайбаш леладеча комплексайн фермайн отходаш, баьцовгIай биомассаш, городашка нувхаш дIакхувса моттигаш, и. кх. дI.

Биомассах, энерге источниках санна, дерригача дунено пайда эца болабаьб, къаьстта дегIадаьххача капиталистически мехкашка: США — 3,5, Канаде — 5,0, Швеце — 10, Финлянде — 17 процент.

Кхаь-пхе шера биоэнергетически установкаша шоаех дIадахар меттаоттадергда, цул совгIа, Iалама новкъостал а дергда. Масала, Советски Союзе цу методах пайда эцаро 100 миллион тонн условни доагора кхом бе аьттув лургба.

Цу хьакъехьара масалаш кхы доаладе йиш йолаш ва со. Эшаш а динза даргдоацаш а хIамаш да уж.

Интервью яьр М. КАРТОЕВ.

НИЙСА НИКЪ

Къайле яц, республикера экологически хьал чоалхане хилар. Грозне, Аргуне, Назране, Шаьла, Ножай-Юрта хьалъе лаьрхIача промышленни предприятеша кхы а иръергья из проблема. ХIана? Эггара хьалха белгалдаккха деза, цу объекташта дукха дукхагIа электроэнерги эшаргйолга. Лоацца аьлча, хIанз эшачул шозза дукхагIа!

Мехкдаьтта доаккхача промышленноста энергоемкость тIаккхетар из дакъа дIахо дегIадарца дувзаденна хургда. Цул совгIа, ала деза, хIанз «Iаьржа дошуви» гази лахара хьалха хинначул дукха кIоаргагIа бурув детта дезаргдолга. Иштта дегIайоагIаргья мехкдаьтта чакхдоаха промышленность а. Грозненски химически предприятеша дукхагIа арахецаргда фенол, ацетон, полиэтилен, этилен. Из дара а тоъал дукхагIа электроэнерги эшаргья.

Машиннаькъахоша шоашта хьалхашка оттадаь декхар — пассажираш дIа-юха кхувлари мовхьаш дIа-хьа кхахьари дикка алсамдаькхар. Укхаза ца дийцача даргдац, из дар а электрически низах тийша долга. Масала, Грозненскии Гудермесскии депой коллективаш электровозашта ремонт елга шоай керттера декхар лоархIаш я. Цунна IотIатоха хIара шера йIаьхлуш йоагIа трамвайнии троллейбусниш линеш. ТIаккха бувзама отделенеш, телевидени, радиовещани — массагIа да уж.

ГIишлош еча энергоемкость массехказа алсамъяьннай керда промышленнии кхачани предприятеш юкъейоалаяр бахьан долаш. IаIаьмате дукха электроэнерги эш аьшкабетонни конструкцеш, цементи кирпишки хьаеча заводашта, юртбоахама предприятешта, лоама районашка йолча юрташта, кхыдолча гIулакхашта.

Мичахьара яхьаргья кхы тIа эшаш йола электроэнерги? Из хаттар латт республика партийни, советски органашта, Iилман организацешта хьалхашка. Энергетически промышленность Нохч-ГIалгIайчене дегIайоалае езалга цхьаккха шеко йолаш дац. Цхьабакъда, укхаза керда хаттар отт: мишта дергда из Iалама зе а ца деш? Общественность хIанзле чIоагIа садуаш я гонахьара хьал унахцIенонна кхераме доландаь. ЙIовхала электрически станцеша пайда эц наха, оакхарашта, хьайбашта, баьцовгIаташта зене йола хIамаш хьакъаьстача тайп-тайпарча доагарех. ХIаьта хи тIа хьалъеча электростанцеша хьувкъам кхебара, хьайбаш доажадара иштта а республика кIезига дола лаьттен даьгIенаши дIалоац, лоаман хишка лелача чкъаьрашта зе ду, бIаьшеренашка отташ хьаена ландшафташ телхаю. Цу тайпара масалаш ког дIа мел баьккхача долаш да вай городашкеи юрташкен.

Со дувца гIерта дош ший истори долаш да. МалагIча наькъаца дегIайоалаергья республика энергетика яха хаттар духхьашха эттар ткъоалагIча шерашка. Специалисташ шин дагара бар цу хьакъехьа. Иштта, цхьаболчар совле дIалора ЙIовхала электростанцешта, кхычарна дикагIа хетар Аргун яхача лоаман хи тIа электростанцеш хьалйича. Новкъа дале а, цу шин наькъа тIехьа барашта юкъе лаьтта къовсам нийса решени лахарца чакхбаланзар. Котбаьлар ЙIовхала электростанцеш хьалъе еза яьхараш. Фу дар цох хьахиннар? Цу электростанцей низ дукхагIа ме хул, алсамйоалар цар аратувса зене йола хIамаш. ХIанз кхы дIахо ла йиш йоацача кхаьчад гIулакх. Экологически хьал кхерамеча доазон тIа да.

Тахан шаьра гуш да, республико электроэнерги якхара керда наькъаш лаха дезалга. Уж хила деза сага, садоаллача хIамашта, баьцовгIашта зене доацаш. МалагIаш да уж? Масала, дукха дукхагIа пайда эца беза гидравлически, геотермальни, миха, маьлха источникех, биомассех. Цунца цхьана чIоаггIа теркам тIабахийта беза электроэнергена кхом бара, из лоадам боацача а ца дича мегаргдолча а гIулакхашта йоа ца яра. Цу тайпара никъ мара бац хIанз вайна бисар.

Къамаьл дац, гидроэнергетика таронаш а биззача боараме юкъейоалае низ кхаьчабац вай. Республике долча долхача хиша яла йиш я миллион киловатт электроэнерги. Цхьабакъда, укхаза а кий тIера а яьккха, чугIертарах далац гIулакх. Йоккхий гидроэлектростанцеш хьалъе а ца гIерташ, пайда эца беза геттара зIамигача, зIамигача, юкъерча боараме йолча ГЭС-ех. Уж хьалъе йиш я Аргун, Эсса, Гехи, Фарта яхача а кхыча а лоаман хиш тIа.

ЗIамига гидроэлектростанцеш хьалъяр экономически а экологически а оагIорахьара бакъде йиш йолаш хIама да. Цкъа-дале, укхаза дукха рузкъа эшац. Дерригa балхаш цхьан колонно чакхдоахаргда. ШозлагI-дале, из керттердар а да, гонахьарча Iалама цхьаккха зе а хургдац. Цу хьакъехьара балхаш тIатеIIа деш да вай республике.

Кастта Алханчуртски долине хьалъергья 15 МВТ йола электростанци. Из хьалхара гIа мара бац. ДIахо дахьа деза из лоархIаме гIулакх.

Бувдала деза вай йоккхий ГЭС-аш хьалъярца йолча уйлашца. Ховш да Волга тIа, Днепра тIа, Дона тIа, Аму-Дарья тIа, кхыча низ болча хиш тIа хьалъяьча гидроэлектростанцех мел «пайда» баьнnаб. Эзар гектараш дикагIдола лаьтташ, даьгIенаш, эзараш юрташ, кхыметтел городаш а хин кIал яхай. Цу тайпара хIама хилийта йиш яц вай республике.

Уйла а яь, оалаш ма хиллара, хьалхашка а хьежа мара ког баккха мегаргбац цу, лоархIамеча новкъа.

И. БАШИРОВ, ГНИ доцент, технически Iилмай кандидат.

IАЛАМ ЛОРАДАР— МАССАНЕ ГIУЛАКХ

Донкха дакъа лоац тIеххьарча хана общественносто Iалам лорадарца бувзам бола дешаш къоастадеча. Эггара хьалха цунна карагIдаьннар да, Гудермесски районе хьалъеш йола БХЗ наьха унахцIенона доккха зе деш йола лизин яха биохимически хIама еш хургйоацаш соцам тIаэцийтар. ТIаргима атагIегIолла ГуржегIа дIакхоачаш беш машинникъ белга юхасоцабар. Цу хьакъехьа эггара хьалха орцдаькхараш гуржий ба. Из никъ хьабича Тбилисе баха нах хий доацаш биса тарлуш да.

Дукха ха йоацаш «Грозненский рабочий» газета тIа кепатехача ше язъяьча статья тIа, Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университета физически географе кафедра заведующе нов. Анисимова, из никъ буллаш гIишлошъераша Iалама, исторически памятникашта ла йиш йоацаш даь зе хьахьокхаш мадарра дола сурт хьагойтар. Сога хьаттача, кхыча тайпара хила йиш а яцар. Социалистически революци хилалехьа из никъ хьабара оттаяь проект, цхьанна экологически экспертизах чакхъяьннаяц тахана-ра ди хьатIакхачалца. ГIишлон балхаш юхасоцадаьд, цхьабакъда цу гIулакха хIанзле итташ миллионаш сомаш халкъа ахча дIадахийтад.

Укх шера январь бутт чакхбоалаш Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университета ботаника кафедре, професcор А. И. Галушко юкъе а волаш Iилма-практически конференци чакхъьяккхар. Из хетаяь яр лакхе бийца машинникъ, цунна гIонна дола наькъаш хьадеча хана Iалам, исторически памятникаш лорадара дешаш къоастадара. Цхьабакъда, уж объекташ хьалъяра тIехьен духьален барашта юкъе цхьа барт хиланзар. Хила йиш а яцар. ХIана аьлча, из конференци чакхъяккха дагадехараша къоастадара оттадаь керттера цхьа дош мара дацар: уж наькъаш хьаде деза е дезац. ХIаьта цар Iалама де тарлуш долча зенах, из кIезигдара де дезачоа теркам тIабахийта дукха дувца безам болаш бацар.

КПЖД хьалбарах сайна хетар ала безам ба са а. Со духьала ва цу гIулакха. ХIана?

Шоаш санна наггахьа мара ца нийслуча гIалгIай халкъа исторически памятникех а дувцаш ТIаргимски котловинах, Арамхи чIожах лаьца Iилманхоша язъяь дукха статьяш, монографеш я. Иззал уж кхы тIа язъе йиш йолаш а я. ХIана аьлча Iаламга, памятникашкага диллача геттара хоза, дуккхача туристий бокъха теркам тIаозаргболаш я уж моттигаш.

КПЖД хьалбарца къоастаде деза дешаш геттара дукха да. Уж бувзам болаш да гIалгIай халкъа истореца, наггахьа мара доацен лаьтта тIара дIадоалаш дола «ЦIеча книжка» юкъедихьаи оакхарий, баьцовгIаш, хиш лорадарца, хIанзарчоа хьагуш доацача, цхьабакъда дагадоацаш цIаьхха хьагучадувлача кхыча бахьанашца. ТIаргиме, Арамхи чIоже йола моттигаш бIаргаяйча, шеко а йоацаш ала йиш йолаш да, укхаза, фаьлгашка дувцаш дараш санна хозача лоамашка, альпийски даьгIенаштеи низ болча хьунаштеи юкъе гIалгIай халкъ хьахиннад, аьнна. Цунна тешал деш я цига кура ягIа вIовнаш, хоамаш, святилищаш, малха кашмаш, кхыдар. Тахан цига баьхачар тIехьале кхыча юрташка, городашка яхаш яле а, ше хьаьнна моттиг йицлуш яц.

ГIалгIайчен лоамашкарча районий хозале хьахьокх тахан сувепирни открыткаш тIа, календарий беттарташ тIа, туристий буклеташ тIа. ХIаьта КПЖД хьал а баь цунах пайда эца болабича, хIалак ца еш наггахьа мара вIов, малха каша, кхытайпа исторически памятник юсаргьяц ТIаргиме. Геттара доккха тIехьагIа меттаоттаде йиш йоаца зе дергда Iалама а.

Лоамий босенашкара хьу, баьцаш дIаяьхачул тIехьагIа, эрози хинна лаьтта тIера хьаьна тIоа догIай, дешача лоа хиво Эсса чу Iочубахьаргба. Иштта хилар Арамхи гонахьарча лоамашкара хьу дIаяьккхачул тIехьагIа а. Чухьежача цхьан хана чу мел дар го йиш йолаш цIена хинна из хий, хIанз цкъаза Iаьржа доагIа. Из хургда Эссах а. Цул совгIа хIалакьхургья цу чу лела цIанчкъаьрий дебаш йола, цар Iов тоссаш йола моттигаш. Царех цхьаяраш-м хIанзле йохаяьй, Эсса IодоагIа моттиг хувцаш низ болча бульдозераша шин шера лаьтта кIалтIадийтта. ХIаьта хий йистошка деча балхашта тIахьожам лоаттабе, чкъаьрий дебара, Iалама зе деш моттиг нийсъелча уж юхасоцаде декхарийла йолча чкъаьрий лорадара республикански инспекце теркал ца деш из гIулакх мишта дитад а хац.

Тамаш йолаш хет сона Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университета цхьаболча ботаникаша, тIехьагIа шеко а йоацаш антропогенни чIоагIа Iоткъам хургболча цу зоне дукха ха йоацаш хьагучаяьха шоаш санна яраш наггахьа мара нийслуш йоаца баьцовгIаш, уж лораяра, цигара кхыча моттигашка искусственно дIаегIача даьннад гIулакх, яхаш дувцараш а.

Шоаш санна кхы наггахьа мара йоаца баьцовгIаш кораярах доккхал деш доклядаш а еш, тIаккха Таргимски атагIе-м доакъар санна мах бола, кхытайпа пайда бергбола баьцаш яц, дукхагIа оасара буц, (70 процент) яхаш дувцарех кхета а хала да. Доакъара, молхаш кийчъяра пайдане йола, декоративни баьцовгIаш дукха е кIезига хиларца мара йиш яц-теш цу моттига мах бе? Кастта уж а кхыяраш а бульдозера урса кIалаяха хIалакьхила мегаш я, молхаш кийчъяра геттара пайдане йола Эсса шаьрача моттиге кхоаччача цхьан хана йисте даьгIа наркаш санна. Цу ботаникашка хьаттача, керттера проблема ювз цар, лоаман босенаш хьух мукъаяьхачул тIехьагIа, цигара лаьтта Iохерцаргдоацаш чIоагIдара дIайогIа хьандарги тайпаш лахарца.

Цу моттигашка оакхарий кхел кхы а гIайгIанегIа хила тарлуш да. Цига дарех дувцар мара, КПЖД хьабеш, хьабаьчул тIехьагIа уж лорадара, кIалхардахара фу де деза, фу дергда ховш бацар конференце къамаьл даь университета зоологаш. ХIаьта оакхарий сатем боабеш дола дукха гIулакхаш деш хургда цу моттиге уж наькъаш дохкача хана, даьчул тIехьагIа. Лоамашка тунель йоаккхача хана, уж лелхийташ деча балхаша ТIаргимара гаьнна йоахаргья чарч, хьакхарч, лийгаш, акха гаьзарий, кхы мел йола дийна хIама, царна юкъе СССР-а долчул совгIа, дунен халкъашта юкъерча «ЦIеча книжка» тIа даьхараш а долаш. Цу гIулакха шеко а йоацаш дикка «новкъостал» дергда браконьераша а. Практико хьахьокх оакхарий доадарах хьалувцаш доккхий гIодаш детташе, браконьераша шоай «болх» буташ боацилга. ХIаьта КПЖД хьабаьчул тIехьагIа цар мугIараш шерлургхиларах цхьаккха шеко а яц.

Цига долча оакхарашта ший хана республика зоологаша, чхьарахьий паччахьалкхен инспекце лаьрхIа учет яь хиннайоацандаь, хала хете а, хIанз ховш дац дукха ха йоацаш вIашагIъеллача НГIАССР Госкомприрода болхлошта, лакхе дийцача оакхарел совгIа соалораш, белкаш, мосарч, кавказски акха котамаш, аьрзий, кхы тайпа оалхазараш мелад. Из бахьан долаш уж лорадара лоадамболлаш бола хьехам бала а магац. Цхьабакъда, цу деша хьакъехьа болх беш да тхо хIанз.

КПЖД биллара тIехьа барaша дукха масалаш доаладарах, тешабе магaнзар конференце дакъа лоацаш хинначарех дукхагIбараш, из гIулакх пайдане хиларах.

Г. ЩЕРБАКОВ, НГIАССР Госкомприрода инспектор.

Доазол дехьара

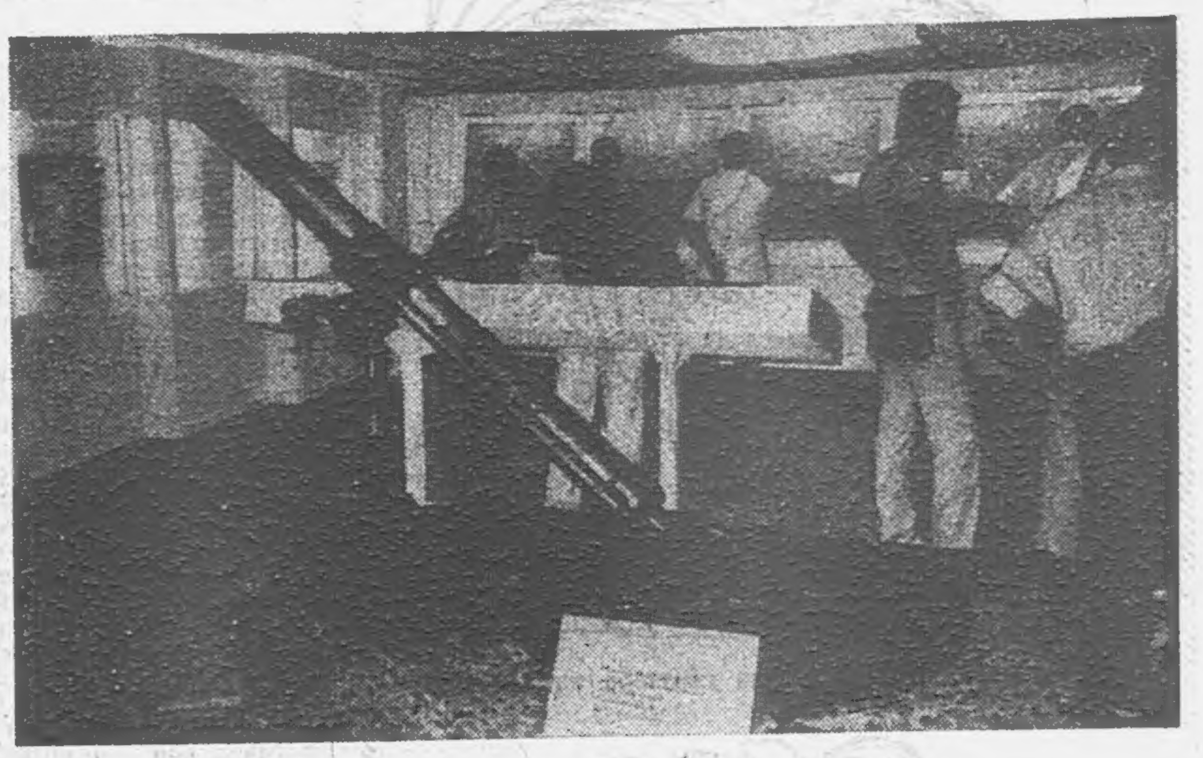

Куба халкъ кийчлу Латински Америке США чIоагIа эшаеш Плайя-Хирон яхача моттиге американски наемникел ше котдаьнна шу белгалдаккха. Герзаца кийчъяь, Iомаяь кубински форда йисте вIашагIкхийттача Штаташа яйтача контрреволюцнонни группировкаца кхаь дийнахьа къиза тIом баьчул тIехьагIа. 1961 шера 19 апреле кубински халкъо дохадир Кортамукъален гIайре исторически дегIаахар Вашингтон юхадерзаде гIортар.

СУРТА ТIА: Плайя-Хироне баьча тIема исторе музее.

О. СЕРЕДАЙ сурт. (ТАСС).

СЪЕЗДАГА КИЙЧЛУШ БА ЧЕХОСЛОВАКЕ КОММУНИСТАШ

1988 шера декабре хиннача ший Пленуме Чехословаке коммунистически парте Центральни комитето решени тIанйцар 1990 шера 10 мае КПЧ XVIII съезд е аьнна, йилла хиннача ханал цхьа шу хьалха. МалагIа бахьанаш хиларах даь да из, съездага кийчлуча хана фу кхоачаргда чехословацки коммунисташка? Уж ши керттера хаттар отт съезд гулъяра тIанйцача решене хьакъехьа.

Чехословаке Коммунистически парте, мел йолча чехословацки общество санна, тIеххьарча хана доккхий хувцамаш хиннад, партийни съездо кхоачашде деза керда декхараши проблемаши гучаювл. ИйслагIча пятилетка (1991 — 1995 шш.) план а керттера лоастамаш а дувца яхаш дIадехар тахан а тIехьа лоархIам болаш да. Социалистически обществос дIадеххача тайпара дика хувцамаш дира тIаерзарах а Iилма-технически революцена карагIдаьнначох пайда эца тIаберзарах а чехословацки общественность кердача этапа тIа яларах а съездо доаггIар аргда. Цул совгIа, социально-экономически дегIаахара, экономически общественнии перестройка толамашта итогаш ергья съездо, ерригача обществас дIадеххача тайпара социально-экономически дегIаахар сихдара стратеги чакхйоаккхача хана парте дIахо бергбола болх къоастабеш решени тIа а эцаргья.

Съездо иштта дувцаргда парте программа принципиальни положенех лаьца, из кIийле кийчъеш дола документ тIаэца дезалга тIехьтIехьагIа дикагIа гуш да. Хаттар отта мег, юххьанца белгалдаьккха ма хиллара ерриг программа а йоацаш, духхьал принципиальни положенеш мара хIана ювцац, аьнна.

Ханал цхьа шу хьалха гулъяьча XVIII-ча съезде Iилманца бакъъяь парте программа тIаэца чоалхане хургхиларах когтIортолга еш яр КПЧ Центральни Комитета Президиум из дош дувцача хана. Принципиальни положенеш тахкаро а уж съезде ювца оттаяро а гIо дергда чехословацки обществo дегIаярца а цунна хьалхашка латта декхараш кхоачашдарца а дувзаденна дешаш къоастаде. Уж положенеш хила еза ханзарча ханара дунен реальносташка а чехословацки обществе хулаш долча хувцамашка а хьежжа, къаьстта аьлча, перестройкан демократизацеи опытага а чакхйоаккхаш латтача Iилма-технически революцега а, цар шоайла болча социальнии идейнии бувзамга а хьежжа.

Съезда хьалхашка яхьаргья парте устава керда проект. Дувца лерхI цхьаькха цаI лоархIам бола документ — ЧССР керда Конституце принципаш.

Цхьабакъда, эггара хьалхара декхар — укх шера план кхоачашъяр. Из деш чIоагIа лоархIам болаш да боахама механизмана перестройка ярца дувзаденна керттера дешаш къахьегама коллективаша хьинаре дакъа а лоацаш, къоастаделга.

ЛоархIаме составной дакъа а хинна дIаоттаргья съездага кийчо еча хана чакхйоахаргйола отчетно-хоржамий партийни собранеши конференцеши. Перестройка еча коммунисташа хьинаре дакъа лацарах, политически балха стилах, эффективностах, политически кулгалде харах, гуччахьарча политика, социалистически демократи кIоаргаялара а гласноста а хьале болх бара мах бергба цига. Боахама организацей кулгалдеча коммунистий низ тIаберзабергба, перестройка декхараш кхоачашдеча цар лоаца дакъа алсамдаккхара, халкъа хьашташ кхоачашдара, парте политика чакхйоахача нийслуш йола халонаш эшаяра, хIама бе-башха ца хетар, духьаленаш сихагIа дIаяхара.

Иштта да съездага кийчлуча хана чехословацки коммунисташта хьалхашка латта декхараш.

Юрий МЕНЧИК, чехословацки журналист. (Орбис-АПН).

ЦИФРАШИ ФАКТАШИ

• • •

ДIадахача шера Китае машиностроении электротехнически промышленностеи продукци доазол арахьа дукхагIа ехкай. Китайски таможне даннеех, цу отраслей экспорт 6 миллиард доллар совгIа я — 1987 шерага диллача 7-за дукхагIа. КНР ерригача экспортацара цу продукце боарам 1985 шера хиннача 6,1 процентагара 1988 шера 12,9 процентага дIакхаьчаб.

• • •

КНР ВСНП массаза йолча комитето чIоагIдир «Импортно-экспортни товараш тахкара дола Закон». Из закон тIаэцара бахьан — Китае укх тIеххьарча шерашка кхухьаш долча товарий 20 процент КНР йолча дикала унахцIенонна зене ца хилара стандарташка хьежжа яц. Товарни тIахьожам лоаттабеш йолча органашта Закона тIадиллар тIахьожам лоаттабе безаш долча импортнии экспортнии товарий спискаш кийч а ей, кепатоха аьнна. ТIайоагIача хана доазол дIехьарча фирмай тахка йоацача продукцех пайда эца а из йохка а бокъо хургьяц. Иштта бокъо яц тIахьожам бинза йола продукци доазол дехьа йохка а. Из закон телхадьараш бехктокхамга оза лерхIаш а да.

Сенца лел Африке?

ЧIоагIа, пайдане, дарегIа хилар — уж хIанзарча Африка хьалашка автомобила «дошо» белгалонаш я. Континент дуккхача мехкашка эттача кризисо тIехьашка теттад дуккхача моделей йоккха комфортабельность, сиха, куце хулга.

Иштта хетар камерунски городе Дуала пхезлагIа яьча дунен халкъашта юкъерча салона юкъе дакъа лоацаш хиннараштен цига баьхкача хьаьшаштен. Йохкара итогашка диллача эггара дукхагIа дIаэцаш йола «лекговушкаш» хилар Камеруне а Африка кхы цхьадолча мехкашка а «Лада ВАЗ-2109-и» «Тоета-Короллан». Фешенебельни еце а, эцаш дарегIа, лелаеш атта, паргIата а чIоагIа а я уж.

Шоай машинаш йоалайир Малхбузерча Европа керттерча фирмаша, Японе, СССР. Къаьстта белгала яр советски «МАЗ». Камеруне хьунашка болх беш йола низ бола йоккхий кхыйола грузовикаш. Лабораторера арайоаллаше а йоалаяь перспективни моделаш а кIезига яцар. Автосалона юкъе дакъа лоацаш яр «Прото», аьнна цIи тилла цхьа тамаше шин ведара «Тоета» а. Серийни арахеца йолаялехьа кердараш миштай хьож автомобила хала долча укхазарча хьалашка.

СУРТА ТIА: эггара дукхагIа теркалйир «Лада» — «Самара» яхачун тропически вариант. Бакъда, цун кизгаш кIеззига баьдегIеи электронни зажигани тешамегIеи хилар ловш дувцар. Иштта дувцар автомобилаш лелаеш пайданегIа а фо кIезигагIа бIехдергдолаш а хилийтара дизельни двигателаш долаш арахеца еза, яхаш.

А. БЕКЕТОВА сурт. ТАСС фотохроника.

Ломма—театра Ди

М. ХУЧИЕВ, нохчий театра керттера администратор.

А. ЖИРНОВ, РСФСР заслуженни артист.

А. КОДЗОЕВА, гІалгІай театра артистка.

М. ДУДАЕВ, РСФСР заслуженни артист.

ТОРГОВЛЕНА—БОЛХЛОЙ ТІАХЬОЖАМ

КЪАХЬЕГАМХОШТА ЭШАРАШКА ХЬОЖАШ...

Рейд

ГІулакхера саг ший декхараш бе-башха ца хеташ кхоачашдеш хилар гІулакхна мара Іаткъац. ХІаьта нагахьа санна дувлача гІалатех, ма дарра аьлча дукхагІча даькъе торгови организацей болхлоша телхаеча правилех аьлча, эгара хьалха из Іаткъ производствана, шоай балха тІара а бувлаш, тикашка аргІан а этте массехк сахьат доаккхаш дефицитни товар дахьаргдий - хьогІ, нагахьа санна дахье, тика чу хьачу кхоачийтаргдий - хьогІ, яхаш сатувсаш, шоашка кхоачаргдарий-теш, «шоай нахан» хьакимаштеи дІаденна дусаргдий-теш, яхаш шекбувлаш латтача болхлошта а Іаткъ.

Иштта йола безаме йоаца уйлаш керта чу йосс бытовой гІулакх дечеи торговлеи цхьайола предприятеш яйзача.

СССР 50 шу дизара цІерагІа Грозненски химически завод вай республике хьалха латтача предприятех цаІ я. Укхаза заводской профкома хьакъехьа аьлча общественни организацей оагІонгахьара завода дукха ээараш болча болхлошцара гІулакхаш тесса леладеш да ала йиш яц. Кхыметтел промышленни дефицитни товараш а хул предприяте территоре тІа дохкаш.

ХІаьта из бахьан долаш хьахиннар гойтаргда укх масалас. Тха рейд хиннача дийнахьа заводской тика тІа французски парфюмери йохкаргья, аьнна, дІакхайкадаьдар болх беш болча кхалнахага. Фу хилар цох? Цехий кулгалхой пурамийца а вешта баьхка а итташ аппаратчицаши кхыбола кхалнахи тикача хьалхашка гулбелар. Цар балха ха дІайодар уж тІа боацаш сахьат, ши сахьат, кхо сахьат... доалаш яйра. Из теркал а даь коллектива кулгалхоша дІакхайкадир дефицит цехови профсоюзни организацешка гІолла йохкаргья, аьнна. ХІаьта мара нах шоай моттиге оттабеш порядок е магансар. Хьалхе а де мегацари из, болхлой шоай балха моттигашкара а бувлаш аргІана увттаргбоацаш.

Укх рейдови материала тІа белгалдаккха безам ба кхы цхьаькха а: хІанз, кхачан продукташ ца тоъача хана а, торговлеи общественни кхачани болхлой йиш хургьяр шоай гІулакх ма доаггІара лерттІа хьаде. Из иштта де йиш хургхиларах тхо тийшар завода территоре тІара ара а довлалехьа.

Завода столови сийрда йоккха помещени я, цкъара Іохайна бІаьш болча болхлоша хІама а дуаргдолаш. Кухнера, раздачера оборудовани, столовера мебель порядкагІа лелаеш я.

Болхлой столове керттера дар, кхетадеш ма дий, кийчбу кхача дика, чам болаш, тайп-тайпара хилар, цун мах ба. Тхо хьожаш хиннача кхоалагІча категоре столове (заведующи А. Г. Усминская) коллективо ший декхар дизза кхоачашду ала йиш я майрра. ХІара дийнахьа укхаза кийчду пхе тайпара хьалхара даар — супаш, борщаш, дилаш, соусаш, 7-нега 10-нега кхаччалца шоллагІа даар — бежан дулха плов, пельменеш, бефстроганов, гуляшаш, кхыдараш, тайп-тайпара маларaш — компот, чай, кофе, кхыдараш.

Цу дийнахьа болхлоша декхарагІа тхо хьежар Черноречье поселке йолча ОРС-а ПОГНОС кхачан продукташ йохкача массехк тикашка. Массехк ди . хьалха генарий даьттана, туха, цІилеторгашта дукха нах оарцагІбаьлар уж эца, уж товараш хургдац аьнна хабар ара а даьнна. Царех тикаш ІоцІенйир наха. Раьза хилар тикай болхлой а шоай декхар кхоачашхинна.

ХІаьта №№ 20,32 йолча тикай кулгалхоша А. И. Тищенкоси С. Л. Бабахъянеи шоай торгови точкашка ханнахьа кхачийтар искусственни хьаьча дефицита продукташ. Тикашка баьхка нах Іалашбир царца. Раьза хилар торгови болхлой а бетта план тІехкхоачашйир.

ХІаьта цу Черноречьера ОРС-а ПОГНОС № 11 йолча тика чу тхо чудитанзар, ма дарра аьлча фуд хьажа дІачудалийтанзар тика чухь а, цун подсобни помещенешка а, складе а.

Тика заведующе заместитель йолча теннача дегІарча Лариса Абдулкасымовна Рахматуллинас ше дІа а этта дІакъайлар тхона дІачувоала служебни помещене ниІ, шо хьачудала бокъо йолаш документаш хила деза шуга аьлар. ВІалла теркал динзар са корреспондентски удостоверени, болхлой тІахьожама комиссе члений Сушкой, кхычар документаш. Цу тикана тІахьожам лоаттабара тІачІоагІваь Черноречениски водохранилищена юхейолча Грозненски лесхоза сотрудник ва, аьлар цо.

ХІанав лесхоза сотрудник? ОРС-а ПОГНОС сотрудник мукъагІа хІана вац? Болхлой тІахьожам хІана бац, мехкдаьтта химикашта гІулакх деш ма йий из № 11 йола тика?

Рейдови бригада членаш:
В. АНДРОСОВА, — СССР 50 шу дизара цІерагІча Грозненски химически завода профкома председатела заместитель, халкъа тІахьожама членаш; Л. СУШКО — № 7 йолча цеха крановщик; М. БАЕВ — водитель; А. САДУЛАЕВ — «Сердало» газета спецкор.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

НГІАССР Министрий Совета НГІАССР

Паччахьалкхен премех йолча комиссегара

НГІАССР Министрий Совета НГІАССР Паччахьалкхен премех йолча комиссе литературе, искусстве, музыке, архитектуре, кинематографе Паччахьалкхен 1989 шера премеш хьожаяра балхаш дІаийду укх шера 1-ча августе кхаччалца.

Преми хьожаяра юкъе дакъа лаца йиш я паччахьалкхен, творчески, общественни организацей.

Комиссе хьажа дІаийду (кепатеха, йистедаьнна, дІахьекха, хьалдаь) дІадахача шера хьакхелла балхаш.

Премеца дувзаденна дешаш шун къостаде йиш хургья НГІАССР Паччахьалкхен премех йолча комиссе укх адресагІа: г. Грозный, Пушкина ул., 6.

Телефонаш: 2-16-45, 2-46-08.

ХЬАМСАРА БЕРАШ!

25 марта денз 31 мартага кхаччалца «Космос» кинотеатрои А. Гайдара цІерагІча библиотекои хьех шо «Берий книжка» кІира яхача бІаьстанарча цІейга.

Программа тІа да:

1. Берий литература выставка:
2. Библиотекара М. А. Ханиевай выступлени. Цо довзийтаргда шоана укх тІеххьарча шерашка лауреаташ хинна книжкаш;
3. Художественни фильм хьокхаргда.

ЦІей дІадолалургда 9 сахьати 40 минути яьлча.

Дувла тхо долча!

«Космос» кинотеатра дирекци.

«Алмаз» яхача тика чу эцархоша эца йиш я жовхьараш юкъе а дахийта яь дошо хІамаш: гІозараш, кулонаш.

Тамашне хоза да жовхьараш. Дошоча оправе дола уж бІаргтІаозаш а кхалсагага чІоагІа товш а да.

Тика Іуйрийна 10 сахьат даьлча хана денз 19 сахьат даллалца болх беш я.

Адрес: город Грозный, Ленина проспект. 6.

Ювелирторг.

ГІалгІай кицаш

Саг миштав наха хов.

* * *

Ше хестабаь ди цІаккха а хьалхабаьннабац.

* * *

Хье Іайха ма вувца — нахага вувцийта

* * *

«Со» аьлча мара вовц саг.

* * *

Къонах наха вайзав. «ва» яхарах къонах хиннавац.

* * *

БІарга хозъеннар — дега езаенннай.

* * *

Дика вонца хувцалу.

* * *

ДІадахарга хьажжа мара хьатІа а дагІац.

* * *

ДІалучунна мара хьа а дахьац.

* * *

Дехаш вале—луш а хила.

* * *

Эшаш вале—лохаш хила.

* * *

Езаш вале—хьожаш хила.

* * *

Денача дикан хам беш хила.
Денача вона сатохаш хила.

* * *

Везачоа далар а нийшадац.
Цавезачох алар а нийшадац.

* * *

Дувцар пайдана дац, из кхоачашде йиш еце.
Хар пайдана дац, хьадеш веце.

* * *

Хьаькъал—боккха низ.

* * *

Вахар а ираз да.

* * *

Къахьегам—сийле.

* * *

Иразн хьаькъали вІаши тов.

* * *

Воча сагацарча гаргалонел дикача сагацара тІом тол.

* * *

Іийнне ца Іийначунга — деггІане ца дегІар кхаьчад.

САЛОІАЧА ДЕНОШКА

ШОАТТА, 25 МАРТ

С. М. Кирова цІерагІа культуреи салаІареи парк. 9.00. Книжкаш дукхадезарий клуб. Книжкай выставка. Книжкаш дІа-юха хувцар.

В. И. Ленина цІерагІа ДК. 8.00. Ло баккхареи хІамаш тегареи курсаш. 8.30. Машинкаца аьхинга хІамаш яра курсаш. 8.40. Берий гитаристий кружок. 11.00. Теникий театр. 15.00. «ЦІагІара медсестра» яха курсаш. 15.00. «Дизайн быте» яха курсаш. 16.00. «Милосердие» яха клуб. 16.00. Халкъа драматически театр. 18.00. Балетни студи. 19.00. «Импульс» яха дискотека.

Н. К. Крупскаяй цІерагІа ДК. 12.00. Технически кхоллама кружок. 12.00. «Что натворила волшебница?» яха драматически коллектива спектакль. 16.00. «Фу хов хьона законах» яха тематически сайре. 19.00. Кагирхой салаІара сайре.

С. М. Кирова цІерагІа ДК. 15.00, 17.00, 19.00. Видеотека. 16.00, 18.00. Музыкальни калейдоскоп.

Химикий ДК. 11.00—21.00. Видеосалон. 13.00. Ло баккхареи хІамаш тегареи курсаш. 16.00. «Лидер» яха спортклуб. 17.00. Вай ханарча халхара ансамбль. 17.00. Камерни хор. 17.30. Духовой оркестр. 19.00. «СелаІад» яха халхара халкъа ансамбль.

Просвещене болхлой ЦІа. 10.00. «И мастерство, и вдохновенье...» яха халкъа кхоллама выставка. 12.00. «Вай доттагІий — хьайбаш» яха книжкай выставка юххера обзор - беседа. 16.00. Гитаристий ансамбль. 16.00. Ветераний хора шефски концерт. 19.00. Л. Филатов — «Про Федота стрельца...» яха спектакль.

«Красный молот» завода ДК. 9.00—21.00. Видеосалон. 10.00. «Космонавт» яха берий кинотеатр. 15.00. «Вай беш» яха клуб. 17.00. Английски мотт Іомабар. 18.00. Іарбий меттала къамаьл де Іомавалар. 18.00. «Глобус» яха дискоклуб.

Пролетбата цІерагІа ДК. 13.00. Кагирхой цІей. 13.30. «Атенст» яха киноклуб. 17.00. ДисковІашагІкхетар.

«Оргтехника» объединене ДК. 13.00. Игротека. 14.00. «Клубок» яха клуб. 15.00. ТЮЗ.

М. Горьке цІерагІа клуб. 12.00. «Малыш» яха вокальни группа. 18.00. Ритмически гимнастика. 18.00. Макраме дукхаезараш бех оаха. 20.00. ДисковІашагІкхетар.

В. Маяковске цІерагІа клуб. 17.00. «КІай ладья» шахматни клуб.

ШВСМ спортзал. 10.00. 16.00. Батута тІа кхувсавалар. СССР хьалхле яккхар.

С. Орджоникидзе цІерагІа стадион. 9.30, 17.00. Футбол. Профсоюзий ДФСО хьалхле яккхар.

«Красный молот» завода спорта Дворец. 10.00. Городошнии гиревойи спортагІа йола профсоюзий ДФСО болхлой І-ра Спартакиада.

ГНИ спорта Дворец. 10.00. Бокс. Профсоюзий ДФСО хьалхле яккхар.

Гороно СДЮСШОР стадион. 10.00. Футбол. А. Иодиса цІерагІа Ерригсоюзни турнир.

КІИРАНДИ, 26 МАРТ

С. М. Кирова цІерагІа культуреи салаІареи парк. 9.00. Книжкаш дукхадезарий клуб. Книжкай выставка. Книжкаш дІа-юха хувцар.

В. И. Ленина цІерагІа ДК. 8.00. Ло баккхареи хІамаш тегареи курсаш. 8.30. «Росинка» яха халхара ансамбль. 8.40. Машинкаца яьхинга хІамаш яра курсаш. 9.00. Балетни студи. 10.00. «Улыбка» яха халхара халкъа ансамбль. 10.00. Радиотехнически кружок. 11.00. «Фаьлгийи приключенийи дунен тІа» яха киноклуб. 12.00. Бальнии дискои халхарий школа. 13.00. «Меридиан» яха халхара халкъа ансамбль. 14.00. Дизайн быте» яха курсаш. 15.00. «ЦІагІара медсестра» яха курсаш. 19.00. «...30 шерал тІехбаьнараштa» яха салаІара сайре.

Н. К. Крупскаяй цІерагІа ДК. 9.00. Ло баккхареи хІамаш тегареи курсаш. 10.00. Технически кхоллама кружок. 10.00. «Шоана, харжархой!» яха концерт. 11.30. «День рождения Чижика» яха теникий театра спектакль. 15.00. «Къона ленинец» яха берий кинотеатр. Киноутренник. 19.00. Кагирхой салаІара сайре.

С. М. Кирова цІерагІа ДК. 12.00. «Шоана, харжархой!» яха концерт.

Химикий ДК. 9.00. «Берала ритмаш» яха халхара берий коллектив. 9.00. «Лидер» яха спортклуб. 11.00. «Шоана, харжархой!» яха концерт. 13.00. Игротека. 13.00—21.00. Видеосалон. 17.30. «Сокровища мировой культуры» яха беседа. (Эрмитаж яь 250 шу дузаш). 18.00. Духовой оркестра концерт.

Просвещене болхлой ЦІа. 12.00. «Шоана, харжархой!» яха концерт. 12.00. «Вай Советски Даьхе» яха филателистически выставка. 18.00. Дунен халкъашта юкъерча театра ден хетадаь Мельпомена цІей.

«Красный молот» завода ДК. 9.00—21.00. Видеосалон. 10.00. «Къонал» яха вокально - инструментальни ансамбль. 10.00. Гитара лакха Іомавалар. 13.00. «Космонавт» яха берий кинотеатр. 13.00. «Кружевница» яха клуб. 18.00. «Глобус» яха дискоклуб.

Пролетбата цІерагІа ДК. 9.30. Духовой оркестра концерт. 11.00. «Акт» яхача вокально - инструментальни ансамбла концерт. 16.00. «Славим родные просторы Родины» яха литературни композици. 17.00. Вокальноинструментальни ансамбла концерт.

«Оргтехника» объединене ДК. 10.00. Мукъача ден клуб. 13.00. «Росинка» яха берий кинотеатр. Игротека сахьат.

М. Горьке цІерагІа клуб. 10.00. «КІай ладья» яха шахматни клуб. 10.00. «Умелые руки» яха клуб. 15.00. «СелаІад» яха халхара коллектив. 20.00. ДисковІашагІкхетар.

В. И. Ленина цІерагІа ДК. КІалтІохаргах классически латар. Профсоюзий ДФСО хьалхле яккхар.

КЕРДА ФИЛЬМАШ

«Трагедия в стиле рок»

Фильма автораша, вай ханарча кагийча наьха тема ювцача хана, гучайоаккх Москве бахача БодровгІар дезала тІакхаьча гІайгІа. Деррига дика долаш санна хетийташ дар цу дезала юкъера хьал. Дезала да, Бодров Дмитрий, болх беш ва цхьаи предприяте инженер а волаш. Цун воІ Виктор дешаш ва юридически факультете. Цунна кхетам луш бараш дац даь-нанеи ба. Пхийтта шу хьалха мар а воІ а вита мар ший дезал кхаба могаргдоаца саг а лаьрхІа, Къулбаседе ваха вІаьхий саг волча дІаяха нана йоацар санна лерхІ воІо.

Ше вита сесаг дІаяхара бахьан ховш вола Дмитрий Бодров рузкъа даккхара наькъаш лохаш ва. Рузкъана тІехьаваьле, из цхьаццаболча «делецашца» цхьана зуламе наькъа тІа воал. ХІанз цІагІа шедар долаш да: рузкъа а хьал а. Виктора хац мичара, мишта даьккха рузкъа да цІагІара дар, из чІоагІа ший даьх дог-тийша ва, хІаьта цкъаь-цкъа цун керта чу денадац ахча законагІа боацача наькъаца хьатІадоагІилга. Ший цхьацца операцеш чакхйоаххаше а, дас Виктор сийдолаш а эзди а кхетам луш кхевора. ЧІоагІа эхь хеташ, камаьрша, дог цІена волаш хьалкхийнача вийий безам ба бакъвола адвокат хинна, нах сий доврах, зуламах лорабе. Цун дага а дац шийна дукха везача, авторитет йолча дас зуламе гІулакхаш леладу, аьнна.

Цкъа БодровгІар болча йоагІа наьна маьр-йоІ, — Лена, из кийчлуш я институте яха. Виктор а Лена а шоайла безалу, цар шоай хургдолча вахара планаш увттаю. БодровгІар дезал чІоагІа барттайна бахаш бар. ХІаьта вахара кхело дукха халонаш а бала а кийчбаь хиннаб царна. ЦІаьхха лаьце, чуволл Дмитрий Бодров, из должностной зулама гІулакх дарах бехктокхамга оз. Цу цІаьхха хиннача хІамо Виктор халача хьале оттаву, хІана аьлча, массаза цІена а бакъахьара а саг хиннав цунна хьалхашка да.

Суд хилар. Даьна доаггІаш дола таІазар дир. БІаргадайначох веха вола Виктор судера цІавоалаву цун вовзаш воацача, ший цІи Гуру яхача зІамигача саго. Духхьашха Виктор чІоагІа теш цох, амма тІехьагІа гучадоал из чІоагІа кхераме саг волга, ший «ученикий» лоІама Іоткъам а лоаттабеш, уж наркотикашка боахар цо. Ший лоІаме вац Виктор, цунна тІехьа цхьа ха яьлча Лена а...

«Трагедия в стиле рок» яхача кердача художественни фильма тІехьайоагІача кинокадраша дувц вайна турпалий вахарах лаьца.

Картина оттадаьд «Мосфильм» яхача киностуде.

Сценарий язъяьр а режиссер а Савва Кулиш ва.

С. ДУДАЕВ,
киновидеообъединене редактор.

ТЕЛЕВИДЕНИ

25 МАРТ

ШОАТТА

І ПРОГРАММА

6.30 — 120 минут.
8.35 — Вай беш.
9.05 — Дунеи халкъий кхоллам.
9.35 — Саг. Лаьтта. Вселенни.
10.35 — «Аргонавташ», «Лабиринт», «Персей», «Прометей» яхача Къаьнарча Греце мифайх оттадаь мультфильмаш.
11.55 — Социализма мехкашка.
12.25 — «Сона дез хьо, вахар» яха фотоконкурс.
12.30 — А. Софронова стихашта дола иллеш.
13.00 — Ахкан ханага довлар.
13.10 — Кинорежиссера Х. Нарлиева фильмаш. «Ак» ала ха».
14.30 — «Кердадараш».
14.40 — «Наьна дог». Союзий Ціен Колонни залерча салтий ноаной слетах.
16.10 — «Хьайбай дунен тІа».
17.10 — Кхалсага вахарцара 15 минот.
17.25 — Дунен халкъашта юкъера программа.
18.25 — «Криминальный талант» яхача художественни фильма премьера. 1-рей 2-гІеи сереш.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Телезрителa спутник».
22.00 — «Бурда» предлагает...» яха барзкъий кердача моделий театрализованни представлени.
23.20 — «Ахбийса ялалехьеи яьлчеи».

ІІ ПРОГРАММА

8.00 — Іуйрийнара гимнастика.
8.20 — Юрта сахьат.
9.20 — Оаш дехарах юхагойтар. «Шераш, ноахалаш, иллеш». 4-гІа передача.
10.10 — «Прогресс. Информаци. Реклама».
11.00 — «Вай кандидаташ». «Грознефтехим» НПО генеральни директор С. Н. Хаджиев.
11.20 — Эргалоний наькъагІа (нохчий меттала).
12.00 — «Поэт «Болгарский соловей» яха передача.
12.35 — Реклама.
12.40 — Дагестански АССР Гостелерадио. «Литературни годекан». (Махачкала).
13.35 — Телевизионни музыкальни абонемент. «Профессора Янкелевича класс». 1-ра передача.
14.45 — «Свадьба соек», «Цуна и Цруцуна» яха мультфильмаш.
15.25 — Реклама.
15.30 — «Степная эскадрилья» яха художественни фильм.
16.40 — «Земля тревоги нашей» яхача циклера «Изобретательство и экология» яха документальни фильм.
17.35 — Мехка театраша гойт. Н. Асанбаев. «ЦІе паша». М. Гафури цІерагІча драман Башкирски Академически театра фильм-спектакль.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!», «Тха хьаьший».
20.15 — «...Ялхайтта шу даланзеи боникагІеи».
21.00 — «Ха».
21.40 — «Чаплиниана» яха фильм-балет.
22.45 — «Кердадараш».
22.55 — Баскетбол. НБА профессионалашта юкъера США чемпионат.

26 МАРТ

КІИРАНДИ

І ПРОГРАММА

8.00, 00.00 — «Кердадараш».
8.15 — Ритмически гимнастика.
8.45 — «Спортлото» тираж.
9.00 — «С утра пораньше» яха развлекательно - познавательни программа.
10.00 — «Советски Союза гІулакх ду аз!».
11.00 — «Іуйрийнара почта».
11.30 — «Никъберий клуб».
12.30 — Берий информационно - публицистически программа.
14.00 — Музыкальни киоск.
14.30 — «УнахцІено».
15.15 — Тахан — хоржамий ди.
15.25 — «Взгляд» яха передача.
16.25 — Мультфильм.
16.45 — Фотоконкурс.
16.50 — Тахан — хоржамий ди.
17.00 — Юрта сахьат.
18.00 — Дунен халкъашта юкъера программа.
18.40 — «Прости нас, сад...» яха художественни фильм. 1-рей 2-гІеи сереш.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Здравствуйте, доктор!» яха передача.
21.55 — Советски эстрада лидераш.
23.30 — Футбольни обозрени.

ІІ ПРОГРАММА

8.00 — Зарядка е отта!
8.20 — «В страну вулканов за зеленым голубем», «Долина нарзанов» яха документальни фильмаш.
9.00 — СССР халкъий иллеши халхараши.
9.30 — «Делегатскера музей», Халкъа мастераш.
10.10 — Фильм - бераштa. «Вратарь».
11.00 — «Как слово наше отзовется...» яха документальни фильм.
11.30 — «Никъберий клуб». (Сурдотаржамца).
12.30 — Популярни музыка нердадараш. Саратовера передача.
12.55 — «Спорти саги». «Са тренер». Ший лоІамагІа кІалтохаргах датара СССР заслуженни тренерах С. Преображенскиех йола телеочерк.
13.25 — «Возвращение «Весны» яха документальни фильм.
13.55 — Футбол. СССР чемпионат. «Торпедо» — «Спартак».
15.45 — Союзни республикий студий фильмаш. «Очень скучная история» (Баку), «Доброе утро» (Ереван) яха фильмаш.
17.25 — «Халхараш, халхараш, халхараш». Профессионально бальни халхараш дерий дунен халкъашта юкъера конкурс.
19.15 — Спортивни гимнастика. «Московские новости» яхача газета совгІаташ дахара йола дунен халкъашта юкъера яхьаш.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!».
20.15 — Спортивни гимнастика. «Московские новости» яхача газета совгІаташ дахара йола дунен халкъашта юкъера яхьаш.
21.00 — «Ха».
21.40 — «Здравствуйте, доктор!» яха передача. (Сурдотаржамца).
21.55 — «Интервенция» яха художественни фильм.
23.40 — «Кердадараш».

27 МАРТ.

ОРШОТ

І ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «Прости нас, сад...» яха художественни фильм. 1-ра сери.
9.40 — Футбольни обозрени.
10.10 — «Россех уйла еш». Балалайка дІалохх Ю. Клепалова.
10.30, 15.30, 16.55 — «Кердадараш».
10.40 — «Хьайбай дунен тІа».
11.40 — «Фантик», «Дудочка и кувшинка» яха мультфильмаш.
12.10 — СССР МВД Чурча эснара ансамбла концерт.
15.45 — «Ростовские этюды», «Витебск», «Надежда» яха документальни фильмаш.
16.35 — «Хор плюс мы».
17.00 — «Берий сахьат», Французски мотт — бераштa.
18.00 — «Полет бумеранга» яха малхбузехьарча подпольни националистически централаша леладу бІеха гІулакхаш гучадахара тІаерзаяьча, УССР КГБ а ПНР МВД а цхьана чакхъяьккхача операцех йола телеочерк.
18.45, 23.35 — «Тахан дунен тІа».
19.00 «Автопортрет». Вайи экономикеи.
29.45 — «Театра-89 Дунен халкъашта юкъера ди».
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожентор.
21.50 — М. П. Мусоргске произведенеш.
23.50 — «Кубински сайренаш». Куба артистий выступлени.

ІІ ПРОГРАММА

17.55 — «Кердадараш» (нохчий меттала).
18.00 — «Сона ер лаьтта деза». «ДІадахар хІанз а хьалхашка да» яха документальни фильмаш.
19.00 — «Нохч-ГІалгІайче».
19.15 — Грозный — цигача бахарий бІаргашца.
19.30 — «УнахцІено».
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!», «Шапка-невидимка» яха мультфильм.
20.15 — Туркменски ССР гостелерадио. Туркмене телевидене программа.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожентор.
21.50 — «Графиня де Монсоро» яха ворхІ сери йола художественни фильм. «Шпаги и белокурая дама» яха 1-ра сери. Франце ТВ. 1980 шу.
22.45 — Футбол. СССР чемпионат. «Динамо» (Киев) — «Днепр». 2-гІа тайм.
23.35 — «Кердадараш».

РАДИО

25 МАРТ, ШОАТТА

7.15 Передачай программа. Ашараш.
7.35 «Юртара вахар» (нохчий меттала).
7.50 — 8.00 Хоамаш. Хаоттам.
8.15 Передачай программа. Ашараш.
8.19 Республикански газетий обзор.
8.30 — 8.45 Советаши вахари (нохчий меттала).
10.40 Радиоладувгlархой хаттараштa жоп лу инвалидий Ерригроссийски общества Нохч-ГІалгІай республикански правлене председатела Сапронов Игорь Александровича.
11.00 «Школьни глобус».
11.30 — 12.00 Депутаталла кандидатех дувцаш. ГІишлонхо Л. Магомадов.
12.30 ЛерхІачунга бода никъ (нохчий меттала).
12.50 — 13.15 Концерт.
15.15 Бовза, къона иллиалархой.
16.00 Бригадни подряд болх беш я (нохчий меттала).
16.15 — 17.00 «Кавказа Іуйренаш». Радиожурнал.
18.00 — 19.00 «Музыкальни почта».

26 МАРТ, КІИРАНДИ ХОРЖАМИЙ ДИ

7.15 Передачай программа. Ашараш.
7.19 Республикански газетий обзор.
7.30 Передачай программа. Ашараш.
7.35 — 7.40 Хоамаш. Хаоттам.
8.15 — 9.00 «Примите поздравления» яха концерт.
11.20 — 12.00 Харжархошта дола концерт.
15.15 — 15.30 Ашараш.
16.00 Микрофона хьалхашкара театр.
16.30 «Дешархо» (нохчий меттала).
16.45 — 17.00 Харжархошта долча концерта дІахододар.
17.15 Хоржамашта хеталь лаьрххІа йола выпуск.
17.45 — 19.00 «Иллеца доттагІал долчарна». Концерт.

27 МАРТ, ОРШОТ

7.45 Передачай программа. Музыка.
7.50 — 8.00 «Юртара вахар» (гІалгІай меттала). Хаоттам.
8.15 Передачай программа. Музыка.
8.20 ЦІиялара кхерамзле.
8.30 — 9.00 Іуйрийнара концерт.
9.15 КПСС ЦК мартовски (1989 ш.) Пленума решенеш — вахаре! «Юрта гІишлонхой болча» (гІалгІай меттала).
9.30 Тха выступленей лерагІа.
9.45 — 10.00 «Вахара тиъвронаш». А. Сулейманова стихай цикл (нохчий меттала).
15.15 «Кагирхойи хаи» (нохчий меттала).
15.35 — 15.45 Музыка.
16.00 Передачай программа. Хаоттам.
16.01 Нохч - ГІалгІай радиои телевиденеи солистийи инструментальни ансамблеи концерт.
16.30 — 17.00 Лирически ашараш.
18.00 Керда хоамаш.
18.30 — 18.40 Хоамаш.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-53-12, промышленностеи транспортеи — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорски — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-53-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-66, 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем — 2-85-64; машинописное бюро — 2-89-51; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ00101. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1145.